

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Špela Močnik

Turčija in Evropa v 20. in 21. stoletju

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Špela Močnik

Mentorica: doc. dr. Cirila Toplak

Turčija in Evropa v 20. in 21. stoletju

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Turčija in Evropa v 20. in 21. stoletju

Širitev Evropske unije je proces, ki se odvija že vse od njenega nastanka. Spremljajo jo kriteriji, ki so določeni za članstvo in se preverjajo v samem postopku pogajanj. Diplomsko delo se osredotoča na približevanje Turčije v EU. Obravnava začetek njenega povezovanja v zgodovini ter dolgotrajen proces od prve prošnje za vstop do formalnega začetka pogajanj Turčije za članstvo. V nadaljevanju so pojasnjeni širitveni proces EU ter dejavniki, ki vplivajo na položaj Turčije v procesu pogajanj za vstop v EU. Poleg ovir in problemov, ki jih ima Turčija na poti v EU, se tudi sama EU srečuje z različnimi vprašanji. Tako pozitivni vplivi kot morebitne negativne posledice v veliki meri vplivajo na počasnost procesa turškega vključevanja v evropske integracije. Javno mnenje o nadaljnji širitvi EU in njegova analiza pa kaže, da bo to eden od tistih dejavnikov, ki bo v nadaljevanju bistveno vplival na nadaljevanje in zaključek procesa pogajanj. Na koncu diplomsko delo poda nekatera predvidevanja glede nadaljevanja pogajanj in morebitnega vstopa Turčije kot polnopravne članice v EU. Zaenkrat ne Turčija ne Evropa nista pripravljena na ta korak.

Ključne besede: Turčija, Evropska unija, zgodovina, širitev, pogajalski proces.

Turkey and Europe in 20th and 21st Century

The enlargement of EU is ever since the beginning of its establishment an ongoing process. In parallel the designated criteria for membership are being verified in the accession process itself. The thesis focuses on the accession process of Turkey to the EU. It considers the beginning of integration through the history and the long lasting process from the first application for the membership to the formal beginning of Turkey accession negotiations. The enlargement process of EU is then explained, including the factors affecting the Turkey's accession negotiations. In addition to Turkey's problems and obstacles even the EU itself is facing numerous questions. Positive effects as also possible negative consequences are those which affect the slow speed of Turkey's accession to the European integration. The analysis shows that public opinion tends to be a decisive factor to affect the follow-up and the termination of accession process. In the conclusion the thesis gives some possible projections concerning the continuation of negotiations and possible accession of Turkey as a full member of the EU. For the time being nor Turkey neither the EU are ready to take this step.

Key words: Turkey, European Union, history, enlargement, negotiations.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	5
2	TURČIJA IN ODNOSI Z EVROPO	9
2.1	Zgodovina Turčije	9
2.2	Zgodovina Evropske unije v 20. in 21. stoletju.....	13
2.3.	Zgodovinske povezave med Turčijo in Evropo.....	19
2.4.	Evropska identiteta in meje Evrope	22
3	ŠIRITVENI PROCES EU.....	24
3.1	Politični in formalni kriteriji za članstvo	24
3.2	Politika širitve EU	26
3.3	Postopek pogajanj.....	29
4	DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA POLOŽAJ TURČIJE V POCESU POGAJANJ ZA VSTOP V EU.....	32
4.1	Kronologija turškega približevanja.....	32
4.2	Ovire in problemi na poti Turčije v EU	35
4.2.1	Izpolnjevanje koebenhavenskih kriterijev	35
4.2.2	Institucionalni problemi Evropske Unije.....	37
4.2.3	Ciprsko vprašanje	38
4.2.4	Odklonilna stališča nekaterih držav članic EU.....	41
4.3	Pozitivni vplivi vstopa Turčije v EU	44
4.4	Morebitne negativne posledice vstopa Turčije v EU.....	47
4.5	Analiza javnega mnenja	49
4.5.1	Turško javno mnenje.....	49
4.5.2	Evropsko javno mnenje.....	51
4.5.3	Raziskava javnega mnenja Eurobarometer 2005 - 2009	53
4.6	Predvidevanja za nadaljevanje pogajanj	57
5	ZAKLJUČKI IN UGOTOVITVE	60
6	LITERATURA	63
	PRILOGA.....	68
	Priloga A: Ključni datumi na poti vstopa Turčije v EU.....	68

1 UVOD

Turčija je najstarejša kandidatka za članstvo v EU. Če pogledamo v zgodovino, je skoraj težko verjeti, da je že leta 1963 podpisala sporazum s takratno Evropsko gospodarsko skupnostjo in nato leta 1987 uradno zaprosila za članstvo v skupnosti. Šele leta 1999 je EU Turčiji podelila status kandidatke za članstvo v uniji, začetek pristopnih pogajanj pa je bil premaknjen v leto 2005.

Lahko bi torej rekli, da se Turčija že celo večnost bori za vstop, EU pa jo vztrajno zavrača. Uradno sicer z zahtevami po izpolnjevanju gospodarskih in političnih kriterijev za članstvo, ve pa se, da marsikatera vplivna članica EU zavrača misel o vstopu Turčije v EU, čeprav bi izpolnjevala vse mogoče in nemogoče pogoje. Nemčija in Francija sta že od začetka najbolj glasni nasprotnici, nedavno sta se nemška premierka in francoski predsednik celo izrekla proti »Evropi brez meja«, kar naj bi bil ponovni znak proti članstvu Turčije v skupnosti. Mnogo pomislekov je bilo tudi s strani drugih držav, češ, ali je širjenje in vstop novih članic sploh smiselno, če potem EU ne bi bila več opravilno sposobna. Že pri dogovarjanju za začetek pristopnih pogajanj se je pokazalo, da je na primer Avstrija vztrajala, da mora EU predvsem podrobno preučiti vpliv, ki ga bo imel vstop Turčije v EU, še preden bo sprejeta odločitev o širitvi s to veliko, revno muslimansko državo, ki leži med Evropo in Azijo.

V diplomski nalogi se bom ukvarjala predvsem s pogajanjem in morebitnim vstopom Turčije v EU in z vprašanji, kaj vse bi kot nova članica doprinesla ter kaj bi bilo zaradi njenega vstopa ogroženo. Zanima me predvsem, kateri so tisti razlogi, zaradi katerih nekatere države tako odločno nasprotujejo turškemu vstopu, ter kakšne posledice bi imel vstop Turčije za nadaljnjo usodo EU. Kot že rečeno, je Turčija najstarejša prosilka za članstvo, vse od 1. decembra 1964. To je zagotovo pokazatelj, da so bile razlike med Turčijo in ostalimi članicami vse do sedaj prevelike, sicer bi verjetno že dosegli dogovor. V svojem delu bom poskušala dognati, ali bi vstop Turčije EU res prinesel več negativnih kot pozitivnih posledic ter v kolikšni meri vnaša razkol med sedanjimi članicami na to temo. Zaradi lastnosti države, kot so njen geostrateški (geografski) položaj, velikost, religija ter zgodovina, je Turčija zagotovo unikaten

primer v zgodovini pristopnih pogajanj EU z morebitnimi novimi članicami. Mnogi kot največjo oviro omenjajo razlike v religiji, postavlja se vprašanje, kako bi lahko shajali krščanska Evropa in muslimanska Turčija. Je bližina turških sosed kot so Iran, Irak in Sirija za Evropo lahko prednost ali le večja nevarnost? Je možno, da se članice bojijo tako številčne države, ki ima preko 71 milijonov prebivalcev? Na nekatera vprašanja zagotovo ne bo lahko odgovoriti, saj je celoten proces predolg in preveč kompleksen, da bi ga lahko ovrednotili v eni nalogi. Lahko pa mogoče najdemo odgovor predvsem na to, kako bi Turčija z vstopom v EU vplivala na obstoječe članice ter ali bi bil ta vpliv pozitiven ali ne. Ob tem ne gre pozabiti, da bi šlo v tem primeru širitve za enak obseg kot je bila širitev leta 2004, ko je EU sprejela deset novih članic. V tem pogledu je torej jasno, da je Unija takšen preizkus že imela in ga očitno tudi uspešno prestala. Mnogi skeptiki Turčije še vsaj desetletje ne vidijo v Evropi, a vedno bolj so glasni tudi tisti, ki njen vstop zagovarjajo zaradi gospodarskega interesa. Tukaj so še energetski viri, kar se je še pred leti zdela obrobna tema, danes pa temu ni več tako. Prav letošnjo zimo smo videli in doživeli, kako se zgodi, če smo pri dobavi plina odvisni od Rusije. Turčija ima res drugačno kulturo kot Evropa, a zgodovinsko gledano je bilo med njima mnogo stičišč. Zato je na njuno zdajšnje združevanje in približevanje potrebno pogledati z več vidikov. Evropska identiteta je znana in njene meje so določene, a potrebno je vedeti, kako se bodo meje risale v prihodnosti. Tudi politika širitve EU je zastavljena, a morda neuravnoteženo. Ravno v primeru Turčije se je pokazalo, da ima Evropa dvojna merila. Zato se pojavlja vprašanje, ali Evropa namerno upočasnjuje širitveni proces, ker turški vstop ni v njenem interesu, ali so se pravila igre res tako spremenila tudi zaradi splošne globalizacije v svetu.

Vsa omenjena vprašanja in dejstva sem povezala z namenom, da izpostavim vse morebitne pozitivne in negativne posledice vključevanja Turčije v Evropsko unijo in predstavim predvidevanje, kakšen bo končni izid dolgotrajnih pogajanj. V nalogi se ukvarjam s približevanjem in pogajanjem Turčije za vstop v EU. Predvidevam, da je še vedno preveč zadržkov s strani nekaterih držav članic, zato bom poskušala dokazati naslednjo hipotezo:

Turčija bi kot polnopravna članica EU prinesla več negativnih kot pozitivnih posledic. S svojim vstopom bi med dosedanje članice vnesla razkol.

Za potrditev ali zavrnitev navedene hipoteze uporabljam analizo in interpretacijo primarnih in sekundarnih virov, ki obravnavajo celoten proces turškega približevanja EU. Pri nalogi sem si pomagala tudi z nekaterimi uradnimi evropskimi dokumenti, kot so poročila Evropske komisije in Evropskega parlamenta. Pri analizi sem uporabila tudi zgodovinske vire, izbrano strokovno literaturo in članke, dostopne na spletnih straneh. Kot eno od tehnik sem uporabila analizo javnega mnenja. Pri tem sem obravnavala nekajletne podatke raziskave javnega mnenja Eurobarometer, ter še nekatere druge študije iz tega področja. Pri analizi javnega mnenja sem se srečala z nekaterimi omejitvami in sicer se je pokazalo, da vprašanja v raziskavi Eurobarometer v celotnem opazovanem obdobju niso bila enaka, oziroma se je metodologija raziskave javnega mnenja z leti spreminjala.

Diplomska naloga je poleg uvoda in zaključka sestavljena iz treh delov. V drugem delu obravnavam zgodovino Turčije in zgodovino Osmanske države, poleg tega pa tudi novejšo zgodovino 20. in 21. stoletja. Tako sem tudi zgodovino Evropske unije razčlenila od 20. stoletja naprej, le pri povezovanju Evrope in Turčije sem šla na začetku v zgodnejše obdobje, za lažje razumevanje njunega medsebojnega odnosa, ki je danes delno tudi posledica križarskih vojn in odnosov v srednjem veku. Poskušam prikazati, kako se je Turčija skozi čas počasi in po korakih približevala EU, kljub temu pa še vedno nista našli skupnega jezika. Evropska identiteta se je izoblikovala skozi leta in neodvisno od Turčije in je za razumevanje njenega odnosa do novih članic prav tako pomembna. O mejah Evrope, tako geografskih kot tistih navideznih, je govora tako rekoč na vseh področjih, zato je to zagotovo ena od tistih tem, ki bo tudi pri nadaljnji širitvi EU še kako aktualna.

V tretjem delu analiziram širitveni proces EU. Pri političnih in formalnih kriterijih so podatki o uspešnosti približevanja še najbolj oprijemljivi, saj se pri vsakem področju jasno pokaže, kje je Turčija kot kandidatka najbolj napredovala. Obravnavam tudi politiko širitve EU ter postopek pogajanj, ki je osnova za vsak začetek pogajalskega procesa.

Četrty del je najbolj pomemben, saj obravnava vse dejavnike, ki vplivajo na položaj Turčije v procesu pogajanj za vstop v EU. V tem delu se osredotočam na kronologijo turškega približevanja ter na ovire in probleme, s katerimi se Turčija sooča na poti v EU. V nadaljevanju obravnavam morebitne pozitivne vplive in negativne posledice

vstopa Turčije v EU. Pri analizi javnega mnenja se nadalje osredotočam na raziskavo Eurobarometra v obdobju petih let in primerjam, kako se je spreminjalo mnenje vprašanih Evropejcev do morebitnega vstopa Turčije v EU. Javno mnenje je sicer eden od dejavnikov, ki ga večkrat omenjajo kot oviro pri vstopu. Obravnavam tudi perspektivo za nadaljnja pogajanja ter možnosti za zgodovinski vstop prve muslimanske države v EU.

Prav vse ravni so pomembne za pravi presek turškega približevanja in povezovanja z evropskim prostorom. Tako zgodovinska dejstva kot kasnejši pogoji in dejavniki, ter ne nazadnje obnašanje vladajočih evropskih politikov, so pripeljali do trenutka, ko nihče ne more natančno napovedati, kdaj, če sploh, bi lahko Turčija postala polnopravna članica EU. Veliko je še nerazrešenih vprašanj in dilem, nekaj od njih poskušam prikazati tudi v svoji nalogi. Moj poglavitni namen je, da predstavim tako prednosti kot slabosti turškega vstopa ter seveda, kaj se nam obeta v prihodnosti.

2 TURČIJA IN ODNOSI Z EVROPO

2.1 Zgodovina Turčije

Osmanska država je v zgodovini svojevrsten fenomen. Izvor ima v preseljevanju nomadskih Turkov iz Centralne Azije na Bližnji vzhod, kjer so po sprejemu islama nomadska plemena oblikovala močno državo. Ta muslimanska država, ki je v 13. stoletju izšla iz Anatolije, se je hitro širila ob pomoči sposobne vladajoče družine, hiše Osmanov in na račun oslabljenih nasprotnikov. Bizantinsko cesarstvo se ni moglo kosati za nadzor nad Malo Azijo, prav tako pa tudi ne za Balkan.

Turško cesarstvo je bilo v 14., 15. in 16. stoletju najdejavnejša vojaška sila v Evropi, zahodni Aziji in Severni Afriki. Pod Osmanom I. so se Turki razširili južno od Marmarskega morja. Leta 1326 so osvojili Burso, ki je postala turška prestolnica, 28 let pozneje pa še Galipoli, svojo prvo evropsko postojanko. Od tam so se nato širili in leta 1402 preselili prestolnico v Adrianopolis. Nadaljevali so širjenje v Evropo in se v Mali Aziji širili na jug, proti Sredozemlju (Cussans in drugi 1995, 96).

Prodor Otomanov je bil navdahnjen z idejo »svete vojne« in utemeljevanjem univerzalnega cesarstva islama, vendar vodilni sloji Evrope na ta izziv niso bili pripravljeni. Tako kot stoletja pozneje so prepuščali obrambo narodom, ki so se znašli na poti novih napadalcev in skušali, večinoma neuspešno, obuditi duh križarskih vojn (Fabinc 1999, 89).

Če pogledamo še Balkanski polotok, vidimo, da je le-ta skoraj tisoč let živel pod okriljem Carigrada, ki je bil osnovan kot krščansko mesto nasproti poganskemu Rimu. Vihar, ki je spremenil Evropo, je prihajal z Vzhoda, kjer se je prepletalo nastopanje islama in arabske kulture. Velika tridesetletna vojna v osrednji Evropi je le še potrdila dvojnost v Evropi ter objektivno zaostajanje enega dela Evrope. Balkanski polotok je tako prišel v še bolj zapostavljen položaj. Prodoru in okupaciji Otomanov se je priključilo še zaostajanje za atlantskimi deželami. To pa je tudi za celo stoletje zapisalo usodo tega velikega področja in ga porinilo na rob napredka (Fabinc 1999, 87-88).

Otomani pa so na Balkan prinašali še nekaj drugega in sicer drugačen koncept življenja in družbenopolitične ureditve. Nasproti razbitosti zahodne družbe fevdalnega tipa so Otomani nastopali s centralizirano, teokratično organizirano državno upravo in s posebnim položajem sultana. Dokler so ta pravila veljala, je otomanski sistem po svoji učinkovitosti daleč prekašal oslabei zahodnoevropski sistem. Strateški vstop Otomanov na Balkanski polotok pa je potekal postopoma, v treh fazah. Tako so najprej stopili na evropska tla pri Galipoliju (1354), in to v času, ko se je začela stoletna vojna med Anglijo in Francijo, Evropa pa se je populacijsko prepolovila zaradi širjenja kuge. Otomanski cilj je bil Carigrad, vendar dosegljiv prek stranpoti, saj je prodor v Evropo sestavljala vrsta pohodov. Verigo vojaških osvajanj je pretrgalo šele prodiranje v Mali Aziji in poraz Otomanov pri Ankari leta 1402.

Težka notranje politična kriza v otomanskem cesarstvu je označila konec prve stopnje prodora. Ko so se Otomani v lastnih vrstah ponovno konsolidirali, je nastopilo obdobje odločilnega prevzemanja oblasti nad skoraj celotnim Balkanskim polotokom (ibid., 94-100). Kot ugotavlja Ocvirk (2007, 193), je tako s Turki islam že drugič stopil na evropska tla z vojsko in sicer leta 1437, ko je sultan Murat II. napadel Sedmograško in Srbijo, ter si slednjo v nekaj letih podredil.

Bitka pri Varni (1444) in druga bitka na Kosovem polju (1488) sta bili le še zadnji obupan poskus Madžarov, da bi z zavezniki potisnili Otomane iz Evrope. Mehmed II. je zavzel grški Konstantinopel, zadnjo prezrto trdnjavo zahodne Evrope (1453). V letu 1463 pa je brez posebnega odpora padla še Bosna. Zatem so Otomani zavzeli še Albanijo (1479), Hercegovino (1482) in Zeto (1499). S tem se je tudi končalo obdobje zavzemanja Balkana, z izjemo beneških postojank ob vzhodni jadranski obali in madžarskega obrambnega pasu.

V tretji fazi napredovanja pa je imelo otomansko cesarstvo še veliko bolj ambiciozne cilje, in sicer utrjevanje ter širjenje vodilnega vpliva predvsem v vzhodnem in osrednjem delu Sredozemskega morja in na Črnem morju. Osrednji osebnosti te faze sta sultan Sulejman II. in njegov veliki vezir Mehmed paša Sokolović. Otomansko cesarstvo je doseglo svoj vrh, a je hkrati tudi nosilo semena globljih protislovij. Otomansko cesarstvo kasneje ni bilo več tako odporno na dvorske intrige, poleg tega je naraščala moč lokalnih veljakov, Evropa pa se je medtem obotavljivo, a vendar bolj

organizirano pripravljala na obrambo. Zato je bila več kot modra politika velikega vezirja Mehmeda paše Sokolovića, da je postavil odnos do podrejenih narodov na drugačne osnove, predvsem s Srbi in Madžari. Nato je nastopilo obdobje štirinajstih sultanov, nesposobnih, da bi spremenili tok dogodkov v svojo korist. Evropa je počasi našla način, da se zapre pred pritiski z jugovzhoda, predvsem z ustanavljanjem in oskrbovanjem posebne vojaške enote habsburške monarhije. Obstoječa otomanska imperija se je tako počasi in skoraj neopazno prelevila v del »vzhodnega vprašanja«, v vprašanje »bolnika na Bosporju« (Fabinc 1999, 94-100).

Zaton otomanskega imperija se je zdel v prvi polovici 17. stoletja še zelo oddaljen. Vendar se je Zahod že začel vzpenjati zaradi tehnološke premoči, ki je otomanski svet postavljala v položaj nedejavnega uporabnika. Imperij je bil tako prisiljen podeliti številne gospodarske, finančne in carinske koncesije, s čimer je gospodarstvo postalo bolj nadzorovano. V turški družbi se je medtem vse bolj poglobljala razlika med vojaškim in zemljiškim plemstvom ter urbanim in ruralnim prebivalstvom, ki je postajalo vse bolj revno. Evropski pritisk je bil vedno večji, a turška vlada ni našla pravih metod in tehnik, s katerimi bi bila sposobna odgovoriti na izziv. Na širnih ozemljih imperija je bila turška birokracija vedno bolj pohlepna in nesposobna (Cardini 2003, 231-232).

Konec otomanskega imperija je v času prve svetovne vojne dokončno zaznamovalo porušeno ravnovesje med ruskim, britanskim in turškim imperijem na področju prednje Azije. V obdobju razkroja otomanskega imperija pa se je pojavilo še bistveno vprašanje: kakšna je nacionalna identiteta Turkov samih. Imperij je temeljil na islamu, na katerem je gradil načela avtoritete, družbene in politične kohezije ter lojalnosti svojih podanikov. S temi načeli pa je bil v popolnem nasprotju z nastopajočimi nacionalizmi, kar se je pokazalo s polomom imperija v balkanskih vojnah (Južnič 1985, 74).

Neprestano tuje vmešavanje v zadeve otomanskega imperija je pri vodilnih slojih spodbudilo nacionalistično strast, ki je bila tuja islamski kulturi, vendar je na ozemlja, na katerih je ta gospodovala, zašla kot del modernizacije. Po revoluciji v letu 1908 je Turčija večkrat zahtevala mednarodno soglasje za odpravo kapitulacij, leta 1914 pa ji je Rusija celo napovedala vojno, v primeru, da se bo res pridružila Nemčiji. Dejstvo,

da so Turčijo povezali z usodo nemškega cesarstva, je bila posledica več desetletnih poniževanj, ki jih je sultanat trpel od trojnega imperializma: Rusov, ki so spodkopavali turško varnost in ugled na Črnem morju, v Bosporski ožini in na Balkanu, pa Francozov in Angležev, ki so si razdelili ostanke otomanskega sestava od Tunizije do Egipta (Cardini 2003, 273).

Območje današnje Turčije je že od nekdanj pomenilo tudi križišče med kulturami, od perzijskih vojn iz grške antike prek osvojitve krščanskega Bizanca, ki je uspela islamiziranim turškim ljudstvom, do vpliva turškega cesarstva na Evropo in nasprotno. Več kot pet stoletij se velikim delom Orienta, severne Afrike in Balkana vladali Turki. Šele v 17. stoletju je ta država začela razpadati in v dolgi vrsti vojn je izgubila vse več ozemelj. Zaton so spremljala narodna revolucionarna gibanja in končno je bila l.1923 ustanovljena turška republika. Država je tako v notranji kot tudi zunanji politiki še vedno med dvema frontama – danes med evropskim liberalizmom in vrnitvijo k islamu (Boden 2004, 474).

Turčija zaseda ozemlje med jugovzhodno Evropo in jugozahodno Azijo ter ima z več kot 70 milijoni prebivalcev več ljudi kot vse novinke EU skupaj. Današnja Turčija pa je nastala iz ostankov otomanskega cesarstva. »Oče vseh Turkov« Mustafa Kemal Atatürk jo je 29. oktobra 1923 – ta dan je še danes turški državni praznik, dan neodvisnosti – razglasil za republiko. Doslej največji turški voditelj, ki je republiko vodil do leta 1938, je tradicionalno muslimansko okolje posodobil na osnovi načel nacionalizma, laicizma in etatizma. Ker je država tradicionalne verske zakone kmalu nadomestila s posvetnimi, je že leta 1945 postala članica Združenih narodov. Tako je Turčija še danes edina muslimanska država s tovrstno posvetno pravno ureditvijo, na kateri temelji tudi aktualna politična ureditev države (Cussans in drugi 1995, 102).

Na prvih svobodnih parlamentarnih volitvah po državnem udaru (1983) je dobila večino Domovinska stranka, ki je bila zbirališče konservativnih, religioznih, nacionalističnih in gospodarsko-liberalnih sil. Od takrat se znova kaže polarizacija med zahodno usmerjenimi modernisti in konservativnimi islamisti. Izbruh oborožene vstaje turških Kurdov in odločen vojaški odziv Ankare sta poleg tega prinesla s seboj omejitve demokratičnih svoboščin. Takšne napetosti so ovirale članstvo v ES, za katero si je turško vodstvo prizadevalo od 1987 (Boden 2004, 485).

Za Turčijo je bilo v devetdesetih letih v ospredju zaželeno članstvo v EU. Sporazum o prosti trgovini kot predstopnja na tej poti bi bil skorajda spodletel. Evropski parlament je namreč sprva zavrnil sporazum zaradi kršitve človekovih pravic v Turčiji, vendar ga je pozneje vendarle potrdil. Veljati je začel leta 1996. Država se je nato sredi devetdesetih osredotočila predvsem na vlogo posrednika med Zahodom in osrednjo Azijo. Zgodovinski konflikt z Grčijo se je po ciprski krizi umiril, a znova zaostрил s sporom o izkoriščanju nahajališč nafte, ki naj bi jih našli v Egejskem morju. Sklep o preložitvi članstva Turčije v EU, o katerem so do takrat članice EU le zadržano in obotavljivo razpravljale, je konec 1997 izzval precejšnje diplomatske zaplete. Zunanjepolitične napetosti so se zaostřile tudi v odnosu s sosednjimi državami na jugu (ibid., 486).

2.2 Zgodovina Evropske unije v 20. in 21. stoletju

Z geografskega vidika predstavlja Evropa samo zahodni polotok Azije, položaj samostojne celine pa si je priborila zaradi svoje vloge v zgodovini. Meje evropske celine potekajo na vzhodu vzdolž Urala prek Kaspijskega jezera, na zahodu mejo oblikuje Atlantski ocean, na severu njegova stranska oziroma obrobna morja, na jugu pa Sredozemsko morje. Pri dveh državah, Rusiji in Turčiji, sodi k Evropi le del kopnega, drugi del pa že sodi v azijski geografski in kulturni prostor.

Antika je položila temelje evropske identitete, prevzelo in razvijalo jih je krščanstvo. Ko je rimsko cesarstvo propadlo v vrtincu preseljevanja ljudstev, so se razvojne poti zahoda in vzhoda ločile. Na zahodu so oblast prevzela germanska plemena, ki jih je vodila zamisel o skupni državi, Bizanc na vzhodu pa je še naprej ostajal zavezan antiki. Razlike so se še poglobile s turško-muslimansko osvojitvijo Carigrada; takrat se je središče Evrope premaknilo na zahod. Že v preteklosti je bila osrednja prvina evropske identitete povezanost krščanske vere in državne oblasti. Dokaz za občutek medsebojne povezanosti – nasproti Bizancu in muslimanskemu svetu – so bile križarske vojne, ki so se jih evropske države lotile skupaj.

Evropsko zavest pa so pomembno oblikovali predvsem znanstveni napredek in z njim povezana tehnološka civilizacija, ločitev cerkve od države ipd. Zamisel o

politično združeni Evropi se je med književniki in filozofi pojavila že v srednjem veku. Do politične enotnosti pa je bilo še daleč, le-ta je postala uresničljiva šele po obeh svetovnih vojnah. Iz zveze se je razvil model in postal sinonim za sodobno evropsko civilizacijo (Bebler 2007, 73).

Vizijo evropske prohodnosti je zasnoval tudi Richard Coudenhove-Kalergi v okviru svojega manifesta Panevropa. Njegov pristop je bil predvsem političen; čeprav je pogosto uporabljal zgodovinske analogije in argumente, pa za osnovo svojih idej ni uporabljal preteklosti same. Coudenhove-Kalergi je poznal težave pri opredelitvi Evrope. Geografski kriteriji so se mu zdeli neprimerni, saj je bila Evropa po njegovem mnenju le zahodni del Evrazijskega kontinenta z nedoločeno vzhodno mejo. Panevropa je bilo le ime za politično entiteto za razliko od geografske in kulturne Evrope (Den Boer in drugi 1995, 96-97).

Tesnejše povezovanje zahodnoevropskih držav se je začelo po drugi svetovni vojni, in sicer v skupini treh sosednjih manjših držav – Belgije, Nizozemske in Luksemburga. Države so geografsko umeščene med bistveno večje: Francijo, Veliko Britanijo in Nemčijo, povezovali pa so jih tudi kulturna in politična bližina ter podobna usoda med prvo svetovno vojno. Njihova regionalna organizacija Beneluks je bila kot nekakšen povezovalni člen med organizacijami, nastalimi po letu 1945, to so Svet Evrope, zveza Nato in Zahodnoevropska unija, predhodnica današnje EU (Bebler 2007, 73).

Idejni oče prve evropske skupnosti je nekdanji visoki uradnik Društva narodov, Jean Monnet. Bil je eden od tvorcev Organizacije za evropsko gospodarsko sodelovanje (OECD), njegova temeljna zamisel pa je predvidevala združitev premogovništva in jeklarstva Zahodne Nemčije, Francije in drugih zahodnoevropskih držav ter njihovo podreditev nacionalnih oblasti. Tako naj bi s takšnim povezovanjem med drugim onemogočili Nemčiji, da bi se ponovno dvignila kot samostojna vojaška sila ter obenem preprečili oboroževalno tekmo med zahodnoevropskimi državami. Po njegovi zaslugi je vodilno vlogo v prizadevanjih prevzela Francija, medtem ko se je Velika Britanija tej vlogi odrekla. Ravno na dan kapitulacije tretjega rajha, 9. maja 1950, je francoski zunanji minister Robert Schuman objavil uradni francoski predlog o ustanovitvi za vse odprtega združenja evropskih držav, ki bi imelo skupne cilje,

institucije in trg. Predlog so poimenovali Schumanov načrt, čeprav je bil pravi avtor Jean Monnet. Zaradi te pobude še danes 9. maj praznujemo kot začetek evropskega povezovanja (Bebler 2007, 74).

Nekdanji francoski zunanji minister Robert Schuman, ki velja tudi za očeta Evrope, je v marsičem zaslužen za evropsko integracijo. V svoji zgodovinski izjavi je leta 1950 izjavil, »da Evrope ne bo mogoče ustvariti naenkrat ali po enostavnem načrtu. Zgradili jo bomo s konkretnimi dosežki, ki bodo najprej ustvarili dejansko solidarnost.«. Tako se je izrekel za funkcionalno metodo procesa evropske integracije in ne za ustavno metodo, ki bi temeljila na ustavi federacije. To je v praksi pomenilo, da se državam ni bilo treba takoj in popolnoma odpovedati pridobljeni državni suverenosti na račun zvezne evropske države. Odpovedati so se morale le nekaterim jasno določenim delom na točno določenih področjih. V zameno pa so pridobile pravico do nadzora tistih zadev, ki so postale stvar skupnega upravljanja, kar je na drug način povečalo njihovo suverenost (Moussis 1999, 30-31).

Pot do evropske integracije pa je bila dolga in naporna. Kmalu po Schumanovem razglasu je francoska vlada k pogajanju povabila diplomate Zahodne Nemčije, Italije in treh držav Beneluksa. Naporna pogajanja so trajala kar enajst mesecev. Francozi so vztrajali pri stališčih iz dokumenta Jeana Monneta, ki je predvideval nadnacionalno izvršilno telo – Visoko oblast. Le to bi sicer nadzirala parlamentarna skupščina z zelo skromnimi pooblastili. V velikem naporu, ki je spremljal ustanavljanje prve evropske gospodarsko-politične skupnosti, so ključno vlogo odigrali štiri možje, in sicer Francoza Jean Monnet in Robert Schuman, prvi povojni zahodnonemški kancler Konrad Adenauer in ameriški civilni komisar za Zahodno Nemčijo John McCloy. Le ta je namreč rešil načrt pred skorajšnjim propadom, saj je Adenauerja prepričal, naj podpiše pripravljeno pogodbo, čeprav je bilo v njej določilo o razbitju nemških premogovniških kartelov, čemur so seveda ostro nasprotovali nemški industrialci. Vmes je nato prišlo še do nejevolje Francije, ker so se ZDA samovoljno in brez predhodnega posvetovanja odločile za ponovno krepitev in oboroževanje Zahodne Nemčije, vendar Francozi kljub temu niso hoteli tvegati razdora z velesilo. So se pa zganili v tej smeri, da so začeli razmišljati še o združitvi oboroženih sil zahodnoevropskih držav. Tako bi pod skupnim vodstvom ustanovili in vzdrževali evropsko vojsko (Bebler 2007, 75-76).

Najmočnejši argument Schumanovega plana je bil v pozivu k poravnavi med Francijo in Nemčijo. Nemčija je bila kljub izjemnemu gospodarskemu razvoju politično izolirana. Usklajenost med obema državama je bila osnova sporazuma, ki mu je bilo težko oporekati, zato je bila pot za izpolnitev tega plana jasno zastavljena (Davies 1997, 1084).

Schuman je prav tako predlagal, da bi Francija in Nemčija skupaj vodili svojo jeklarsko in premogovniško industrijo. To je bila osnova za ustanovitev Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ). Le ta je nastala 18. aprila 1951, ko je v Parizu šest držav (Francija, Nemčija, Belgija, Italija, Nizozemska in Luksemburg) podpisalo pogodbo. Izgradnja »male Evrope šestih« se je tako začela, članice pa so še vedno obdržale avtonomijo glede trgovinske politike nasproti državam nečlanicam (Moussis 1999, 32).

Vendar pa kljub začetnim pričakovanjem prva evropska skupnost ni prinesla velikih gospodarskih učinkov. Eden od vzrokov za nejevoljo je bilo izrazito avtoritativno vodenje skupnosti prvega predsednika Visoke oblasti Jeana Monneta. Le ta je skušal na vsak način izpeljati načrt Evropske obrambne skupnosti, na kar pa ni bila pripravljena francoska javnost. To ga je kasneje tudi odrinilo od vseh medvladnih pogajanj in ideja o skupni vladi, generalštabu in vojski je bila pokopana za več desetletij (Bebler 2007, 78).

Naslednji korak je bila Evropska politična skupnost ter poudarjena solidarnost, ki je bila nekakšen predpogoj za rojstvo Evropske politične unije. Marca 1957 je prišlo do oblikovanja Evropske gospodarske skupnosti (EGS) in Evropske skupnosti za jedrsko energijo (EURATOM). Čeprav pri tem govorimo o »Rimskih pogodbah«, se to bolj nanaša na Pogodbo o EGS. Zaradi svoje narave in obsega je namreč ta prevladala nad vsemi drugimi Evropskimi pogodbami, dokler je ni nadgradila Maastrichtska pogodba. Bistvena naloga, ki jo ta pogodba nalaga državam članicam, pa je oblikovanje skupnega trga med njimi. To je vzpostavilo pogoje za ustanovitev carinske unije, kar je povzročilo odpravo carinskih dajatev, uvoznih kvot in drugih trgovinskih ovir ter po drugi strani uvedbo Skupne carinske tarife v odnosu do držav nečlanic. Preko tega se uresničujejo tudi štiri osnovne svobode in sicer: prost pretok blaga, delovne sile, storitev ter prost pretok kapitala (Moussis 1999, 34).

Novi skupnosti sta začeli delovati leto kasneje, osrednji organ EGS pa so poimenovali bolj skromno kot v prvi skupnosti in sicer Komisija. Okrepljeni vlogi sta dobila Svet ministrov, kot vrhovni politični nadzornik, ter posvetovalna Parlamentarna skupščina. EGS je nato postopoma prerasla v carinsko unijo (leta 1968), s tem pa je tudi vse bolj ustvarjala področje prostega pretoka blaga in kapitala, malo kasneje pa tudi delovne sile in storitev. Še bolj pomembno je to, da je EGS v nekaj letih dosegla dvakrat višjo gospodarsko rast, kot je bila tedaj v ZDA in Veliki Britaniji, s tem pa je postala privlačna za tuje vlagatelje in tudi za druge evropske države (Bebler 2007, 80-81).

V letu 1973 je prišlo do prve razširitve izvornih Evropskih skupnosti z Veliko Britanijo, Dansko in Irsko. Šest let kasneje so sledile prve neposredne volitve v Evropski parlament. Leta 1986 je sledilo sprejetje Enotnega evropskega akta, s čimer so k začetnim področjem delovanja Evropskih skupnosti dodali še enotni trg, monetarno sodelovanje, socialno politiko, ekonomsko in socialno kohezijo, raziskovanje in razvoj, okoljevarstvene standarde idr. Listina je tudi okrepila pristojnosti Evropskega parlamenta ter legalizirala delovanje Evropskega sveta na ravni državnih poglavarjev in predsednikov vlad.

Sledila je Pogodba o Evropski uniji, sklenjena v Maastrichtu, 7. februarja 1992, ki je prav tako eden od mejnikov v razvoju Evropskih skupnosti. S tem je namreč ustanovljena Evropska unija s tremi stebri delovanja. Ta pogodba je zaznamovala novo fazo v procesu oblikovanja vse tesnejše zveze med narodi Evrope. S to pogodbo so namreč države članice kot naslednji korak povezovanja svoje sodelovanje razširile na področje skupne zunanje in varnostne politike, področje pravosodja in notranjih zadev. V Pogodbi so se države zavezale tudi k uvedbi enotne evropske valute in določile časovni termin za to izvedbo. Pogodba pa je uvedla tudi državljanstvo Evropske unije, ki dopolnjuje nacionalno državljanstvo.

Naslednji mejnik je Amsterdamska pogodba, podpisana leta 1997. S tem je sledilo nekaj institucionalnih sprememb, in sicer omejitev števila poslancev Evropskega parlamenta ter hkrati razširitev njegovih pristojnosti. Poleg tega so ustanovili položaj visokega predstavnika EU za skupno zunanjo in varnostno politiko ter vključili Schengensko pogodbo o svobodnem gibanju oseb med podpisnicami.

V letu 2000 je sledila pogodba iz Nice, ki je razširila odločanje z večinskim glasovanjem na nekatera visoka imenovanja, vključno s predsednikom Komisije, na sprejemanje ukrepov, ki zagotavljajo svobodo gibanja oseb ter na odobravanje izredne pomoči državam članicam v stiski itd. Prav tako so sprejeli Listino o temeljnih pravicah. Razvoj integracije je sicer potekal tako, da so se širila področja hkrati pa se je poglobljalo sodelovanje med državami.

Z vsako novo pogodbo so se razveljavili nekateri deli prejšnjih pogodb, se dopolnili, spremenili z novimi določbami in novo vsebino, določili so nova razmerja, uvedli nove postopke ipd. S tem pa se je skozi leta ustvarila dokaj nepregledna in delno protislovna pravna podlaga in institucionalna zgradba integracije. Zato so se članice leta 2001 odločile, da poenotijo in racionalizirajo pravno podlago EU. Nova pogodba bi tako nadomestila vse predhodne pogodbe, osnutek pa je dobil naslov Pogodba o ustavi za novo Evropo. Predvsem beseda ustava v naslovu je naletela na odpor v nekaterih članicah, zato leta 2003 podpisana in v 18-ih državah ratificirana Pogodba o ustavi še ni stopila v veljavo. Zaenkrat še vedno ostajajo v veljavi temeljne pogodbe, od Rimske (1957) do pogodbe iz Nice (2000) (Bebler 2007, 113-119).

EU je zdaj razvijajoča se povezava držav, ki je zasnovana na pravno obvezujočih pogodbah, države pa so združene z namenom, da bodo skupaj učinkoviteje uresničevale razvojne cilje. Osrednji cilj EU je predvsem gospodarski napredek in razvoj, ki temelji na velikem skupnem trgu, nadgradnja tega pa je politična unija. S pristopom vsaka nova država članica na nekaterih jasno določenih področjih prenese del svoje državne suverenosti na skupne organe in ustanove, kar unijo dela še močnejšo (Kezunovič 2003, 4).

Danes večina evropskih držav pripada edinstveni meddržavni organizaciji, njeni člani pa so delež svoje suverenosti prenesli na nadnacionalno raven. V zadnjem desetletju 20. stoletja sta se širina in usmerjenost evropske zavesti znova premaknili. Pojmi kot so vzhod in zahod ali verske razlike ne kličejo več k razmejevanju. Občutek pripadnosti Evropi oz. evropska identiteta se je pomembno povečala in okrepila (Boden 2004, 10-11).

2.3. Zgodovinske povezave med Turčijo in Evropo

Evropa in Turčija sta bili zgodovinsko povezani že veliko prej kot v 20. stoletju, ko se je začelo dejansko približevanje in povezovanje. Sama beseda Evropa nas sicer pelje še v antično Mezopotamijo. A bolj kot to je pomembno, da je Evropa začela nastajati takrat, ko se je začelo o Evropi govoriti kot o najširši skupnosti, ki so ji pripadali zahodni in latinski kristjani. Ključnega pomena za oblikovanje Evrope je bilo sovraštvo do muslimanov. Zahodni kristjani in Evropejci so že od 11. stoletja dalje na muslimanski svet gledali kot na diametralno nasprotje svojega lastnega sveta (Mastnak 1998, 15-17). Kot analizira Mastnak, je »glede na ključno vlogo, ki jo je sovraštvo do muslimanov igralo pri oblikovanju Evrope, postalo nujno za njeno produkcijo in reprodukcijo«.

Večji del sveta, ki je bil nekoč rimsko cesarstvo, je bil od petega stoletja naprej razdeljen v množico majhnih držav; le na vzhodu je preživel velik del cesarstva s središčem v Carigradu in s provincami v Evropi, Mali Aziji in Afriki (Hay 1995, 37).

Do kod sploh seže Evropa je še vedno vprašanje, ob katerem se krešejo mnenja v zvezi s Turčijo. S padcem Carigrada leta 1453 se je na nek način razrešilo vprašanje vzhodne meje, čeprav se to sliši nekoliko nenavadno (Ocvirk 2007, 193).

Če pogledamo v srednji vek, Evrope kot politične ideje v zavesti Evropejcev še ni bilo. Ključna povezovalna sila je bilo krščanstvo, vendar se meje verske ideologije niso prekrivale z mejami evropske celine, saj je na Bližnjem vzhodu njegovo nadaljnje širjenje preprečeval islam (Toplak 2003, 49).

Obdobje so močno zaznamovale tudi križarske vojne, ki so bile kljub porazu po svoje koristne. Odvrčale so pozornost od poganstva na evropskih tleh ter slabile tekmovanje med posvetnimi vladarji in papežem za prevlado nad krščanskim svetom. Hkrati so omogočile pomembno kulturno interakcijo, saj so križarji številne značilnosti arabskega načina življenja prinesli na evropska tla. Vendar pa v času križarskih vojn krščanstvo še ni bilo neposredno ogroženo, pač pa je bilo v nevarnosti njegovo poslanstvo zavladati vsemu svetu. Za katoliško cerkev so bile križarske vojne vojne

za prestiž, v ozadju pa je bila kriza papeštva (ibid., 50).

Kljub temu so bile križarske vojne, vsaj v svojih začetkih, vojna kristjanov proti muslimanom. Muslimansko ime je postalo generično ime za vse sovražnike krščanstva, ta sovražnost pa je postala dediščina Evropejcev, ki jo nosijo s sabo in jo obnavljajo vse do danes, kar je igralo ključno vlogo pri oblikovanju Evrope kot politične skupnosti (Mastnak 1998, 40-41).

Muslimani so v preteklosti veljali za malikovske pogane, ki obožujejo Mohameda, utelešenje zla. Takšna podoba islama in njegovih nekoliko puritanskih vrednot ni premogla niti verodostojnosti karikature, vendar pa se je prilegala v potreben pogled na nekrščanski svet (Hay 1995, 43).

Hay (1995, 44) tudi predpostavlja, da je bil specifično ozemeljski pogled na krščanstvo posledica silovitosti in uspeha muslimanskih napadov v teku treh stoletij med prerokovo smrtjo in zlomom združenega kalifata med sedmim in desetim stoletjem. Za to so bili trije razlogi: nevarnost pred propadom, zaradi katere so kristjani na Zahodu pozabili na manjše razlike; politika islama do krščanskih manjšin znotraj njegovih lastnih meja; jedka sovražnost in zaničevanje, ki so ju Arabci čutili do svojih sovražnikov. Vsak izmed teh vidikov islamsko-krščanskih odnosov je vplival na porajanje občutka enotnosti na Zahodu.

Kot ugotavlja Toplakova (2003, 52), Evropejcev ni več mogel združiti strah pred propadom krščanstva, lahko pa jih je sovraštvo do Turkov. Po drugi strani se je pokazala tudi dvojnost tedanje morale, saj je Evropo prav v času najhujših turških vpadov preplavilo navdušenje nad Orientom, ki se je kazalo v hrani, modi, glasbi in umetnosti. Tako je »Turek« protislovno postajal sinonim za zlo, hkrati pa je razvnemal domišljijo Evropejcev.

Vendar je imela veliko večjo težo od etike ekonomija. Evropejci so bili pripravljeni na bojevanje ne le za svojo vero, pač pa tudi za svoje ozemlje ali premoženje. Hkrati gospodarstvo fevdalnega turškega imperija ni temeljilo na delu ampak na plenitvi in visokih davkih. Turški vdori so za evropske dežele predstavljali veliko gospodarsko škodo, saj je patriarhalni fevdalni sistem, ki so ga Turki vzpostavljali na zasedenih

ozemljih, povzročal gospodarsko nazadovanje (Toplak 2003, 53).

Evropejci pa z vojnami proti Turkom niso branili le svoje vere, temveč tudi svoj način življenja. Tako je »Evropa« v humanističnih besedilih že predstavljala kulturni koncept, čeprav izraza »kultura« v njegovem modernem razsvetljenem pomenu še niso uporabljali (ibid., 54).

Evropejci prav tako nikoli niso zares prenehali načrtovati, da bi osvojili in razkosali Turčijo, krščanske sile pa so se ob tem vedno znova združevale v boju proti skupnemu sovražniku Turku. Globoko zakoreninjena sovražnost do muslimanov je ostala prisotna skozi različna zgodovinska obdobja (Mastnak 1998, 88).

Krščanstvo je že za časa Habsburžanov oznanjalo mit, da sta Evropa in krščanstvo eno in isto. Od 16. stoletja dalje je bila tako Evropa opredeljena kot nasprotje otomanskega islamskega imperija na vzhodu (Delanty in Rumford 2008, 46). To se ne nazadnje delno pozna še danes, saj je kot ena večjih ovir pri približevanju Turčije k EU navedena prav razlika v religiji. V Evropi je prisoten strah pred muslimansko kulturo, čeprav ta strah pogosto izhaja le iz nepoznavanja drugačnih kultur.

Odkar zahodni svet z vse večjo zaskrbljenostjo opazuje širitev islamskih gibanj, je v Evropi zaznati vse večjo težnjo, da bi v islamu videli vsaj potencialnega nasprotnika. Toda nasprotja med Evropo in Azijo, podobno kakor tisto med Vzhodom in Zahodom, je dolgotrajna zgodovinska zakonitost, ki presega napetosti med Evropo in islamom. Ponavljajoča se muslimanska agresija nad Evropo v razponu več stoletij je bila po mnenju nekaterih zgodovinarjev učinkovita v tem smislu, da se zdaj sprašujejo, ali pozdravljati preroka Mohameda kot »očeta ustanovitelja« Evrope ter ali podobna vloga potem pripada tudi turškima sultanoma Mehmedu II. in Sulejmanu Veličastnemu, ki sta Evropo prisilila k obrambi ter iskanju poti in načinov, kako delovati enotno (Cardini 2003, 9 -11).

Danes se Evropa, ki politično ni več v središču sveta, čeprav je finančno in gospodarsko pomembna sila, zdi vladam in narodom v islamskem svetu neodločna in dvoumna. Cardini ocenjuje, da njeni odnosi z ZDA obremenjujejo njeno samostojnost in svobodo delovanja ter mišljenje v odnosu do držav, kot so Iran, Irak in Libija; njeno

javno mnenje pa je še vedno slabo seznanjeno in ne preveč dovzetno za številne religiozne in kulturne artikulacije islamskega sveta (ibid., 279).

2.4. Evropska identiteta in meje Evrope

Ko razmišljamo o identiteti, je zagotovo nacionalna pred evropsko. A vendar nas to ne zadržuje, da ne bi ob svoji lastni identiteti, s katero se poistoveti vsak državljan neke države, občutili tudi pripadnosti Evropi oz. skupno evropsko identiteto. EU ima kar nekaj svojih simbolov, ki spominjajo tudi na nacionalne. Ima svojo zastavo, himno, valuto, skupne institucije in ne nazadnje skupno zgodovino. Kljub vsemu temu si je EU svojo identiteto gradila počasi in še danes je nemalo skeptikov, ki le-te ne čutijo zaradi prevladujočega vpliva večjih držav članic. Evropska identiteta pa se povezuje tudi s širitvijo. A čeprav politiki tako radi poudarijo, da je jedro te skupnosti prav multikulturalnost in raznolikost, se v primeru Turčije vse prepogosto omenja, da je to zavezništvo močno tudi zaradi boja proti muslimanskemu svetu.

Na pojmovanje evropske identitete je v veliki meri vplivala neuglašenost med duhom in stvarnostjo, saj je bila Evropa opredeljena kot ideja ali kulturni diskurz duha, ki sta temeljila zgolj na ideologiji mita. Kot ugotavljata Delanty in Rumford, je bilo »večji del 20. stoletja tisto obdobje, v katerem je Evropo določala visoka kultura civilizacije in ne nizka kultura nacionalizma ali materializma razvijajoče se množične družbe«. Institucionalni razvoj in nastanek Evropske unije sta v ospredje postavila vprašanja civilne družbe, s tem pa so zbledela aktualna vprašanja kulture, evropska identiteta pa se je utrjevala predvsem v politični obliki (Delanty in Rumford 2008, 39).

S širitvijo EU je Evropa na nek način ostala brez svojih utopičnih idej o ustvarjanju »nove Evrope«. Obljubljeni evropski ideal se je umaknil naraščajočemu nacionalizmu, nedokončani demokratizaciji ter učinkom kapitalizma, ki je posredno povzročil tudi vedno več socialnih in geografskih neravnotežij. Čeprav se je evropska skupnost tako gospodarsko kot politično krepila, je to po drugi strani povzročilo vedno večje nezaupanje v lastno evropsko identiteto. Prav tako se je med Evropejce naselilo vedno več ksenofobije. Tako EU zaznamuje naraščajoče sovraštvo do tujcev in strah pred priseljevanjem (ibid., 40).

Določitev meje je bila pri vprašanju opredeljevanja Evrope vedno pomembna tema. Evropo so sicer od nekdanj zarisovali tako z notranjimi kot z zunanjimi mejami. Posebnost evropske celine pa je tudi meja med vzhodom in zahodom. Od širjenja EU je tako nov pomen dobila meja, ki ločuje nekdanje komunistične države od držav srednje Evrope. Meja na vzhodu se je skozi zgodovino pomikala v različne smeri, tudi zaradi Schengenskega sporazuma, obenem pa so nastala nova obmejna območja, kot je Ciper, kjer je grško-turška meja v osrčje razširjene EU vnesla hud spor.

Skozi zgodovino se je nekako uveljavil mit, da je Evropa celina, ki je ločena od Azije. A ostaja ključno vprašanje, kje se konča Evropa in kje se začne Azija? Vse do konca hladne vojne se je Evropa za marsikoga iz zahodne Evrope končala pri železni zavesi. V srednji Evropi pa se je meja z Azijo selila bolj proti vzhodu, ter se prestavljala tja do Turčije in Rusije (ibid., 42-45).

Posledice širitve EU so za evropeizacijo velike. Širjenje na vzhod je EU razširilo tako politično kot kulturno, ter zadovoljilo tudi gospodarske potrebe. Če pa je bilo do sedaj ob tem čutiti še relativno dovolj enotnosti, v prihodnosti menda ne bo več tako. S približevanjem morebitnega vstopa Turčije naj bi evropska identiteta postajal vse bolj »postzahodna«. Meje Evrope bi se premaknile globoko v Azijo. Pri tej širitvi gre torej za drugačen proces kot do sedaj, ker se odpirajo nova vprašanja glede identitete in kulturne preobrazbe. In ravno kulturna navzkrižja so za marsikoga kamen spotike, saj se EU kljub svoji navidezni posvetni naravi dejansko močno opira na kulturna izhodišča krščanstva. Prav v zvezi z vprašanjem turškega članstva in oblikovanja evropske ustave se je tako vedno več govorilo o krščanskih koreninah EU. Mnogi so pričakovali večje premike v tej smeri, ko so se v EU vključile Poljska, kjer je močno prisotna katoliška cerkev ter Bolgarija in Romunija, ki sta prinesli pravoslavno vero. Čeprav je Turčija posvetna država, bi z vključitvijo številnega islamskega prebivalstva zagotovo močno vplivala na evropsko identiteto. Pri mnogih pa še vedno prevladuje prepričanje, da je Evropa preveč krščanska in da je to razlog, zaradi katerega Turčija ne bi mogla biti del EU (ibid., 58-63).

3 ŠIRITVENI PROCES EU

3.1 Politični in formalni kriteriji za članstvo

Za članstvo v EU lahko zaprosi vsaka evropska država, ki spoštuje načela svobode, demokracije, spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter pravne države. Pridruževanje EU je sicer lahko dolg in zapleten postopek, kar ne nazadnje kaže tudi primer Turčije. Začne se pri predložitvi prošnje za članstvo, čeprav je to običajno le še posledica že prej dobro razvitih dvostranskih odnosov države z EU. Po veljavni prošnji se začnejo ocenjevalni postopki, ki se lahko končajo s povabilom državi, naj postane polnopravna članica unije. Hitrost ocenjevanja pa je odvisna od napredka posamezne države, ki zaprosi za članstvo.

Prošnja države se najprej predloži Svetu EU. Evropska komisija nato pripravi uradno mnenje o državi prosilki, Svet pa je tisti organ, ki odloči, ali bo sprejel prošnjo. Šele ko Svet soglasno odloči o pogajalskih pooblastilih, se lahko uradno začnejo pogajanja med kandidatko in državami članicami. Vendar tudi to še ni povsem dovolj, saj mora država, ki zaprosi za članstvo, pred začetkom pogajanj izpolnjevati temeljne pogoje za članstvo.

Evropski svet je leta 1993 na zasedanju v Kopenhavnu določil politične in gospodarske kriterije, ki jih mora izpolniti država, ki želi postati članica Evropske unije. To so:

- Stabilnost ustanov, ki zagotavljajo demokratičen razvoj, načela pravne države, človekove pravice ter spoštovanje in zaščito manjšin.
- Delovanje tržnega gospodarstva ter sposobnost spoprijeti se s konkurenčnimi pritiski in tržnimi silami v EU.
- Sposobnost prevzeti obveznosti, ki izhajajo iz članstva, vključno z zavezanostjo ciljem politične, gospodarske in denarne unije.

Tem kriterijem so na zasedanju leta 1995 evropski voditelji dodali še t.i. madridski kriterij, in sicer:

- Usposobljenost administrativnih in pravnih struktur za učinkovito izvajanje evropske zakonodaje.

To je tudi eden od osnovnih pogojev za medsebojno zaupanje, ki je potrebno za članstvo v EU. Poleg tega mora biti tudi EU sposobna vključiti nove članice. To pomeni, da mora zagotoviti učinkovitost in zanesljivost svojih institucij ter postopkov odločanja, ter razvijati in izvajati skupne politike na vseh področjih tudi po širitvi. Prav tako je pomembno, da unija finančno vzdrži širitev, da lahko še naprej financira svoje politike (Evropska komisija 2009).

Države kandidatke morajo sprejeti zakonodajo Evropske skupnosti (Acquis Communautaire), preden se pridružijo EU, s tem pa postane evropska zakonodaja tudi del njihove nacionalne zakonodaje. Zakonodaja vključuje vse evropske zakone in pogodbe, deklaracije in resolucije, mednarodne dogovore in odločitve Evropskega sodišča. Prav tako vključuje aktivnosti, ki jih vlade držav EU skupaj izvajajo na področju pravosodja in notranjih zadev ter pri skupni zunanji in varnostni politiki. Sprejem evropske zakonodaje torej dejansko pomeni sprejeti EU takšno, kot je.

Ko se država kandidatka pridruži kot polnopravna članica EU, se od prvega dne od nje pričakuje, da je sposobna izvajati evropsko zakonodajo. Že med pogajalskim procesom pa mora država kandidatka zagotoviti, da bo lahko vsa poglavja zakonodaje uskladila z nacionalno zakonodajo¹. Pogajanja se osredotočajo tudi na to, kako uspešna je država pri izvajanju te zakonodaje, posebej pa se določajo možne prehodne ureditve, ki pa morajo biti omejene tako po vsebini kot po trajanju. Pod podobnimi pogoji je že med pogajanjem z datumom določeno, kdaj mora nova država članica uskladiti svoje zakone. Le v določenih redkih primerih se izjemoma dopušča, da kandidatka uspešno izpogaja določene izjeme v zakonski ureditvi, ki odstopajo od evropske zakonodaje (Delegation of the European Commission to Turkey).

¹ Predmet pogajanj je 35 vsebinsko natančno opredeljenih poglavij.

3.2 Politika širitve EU

Uradna politika Evropske unije pozdravlja »sleherno evropsko državo, ki želi vstopiti v integracijo«, saj naj bi njena širitev pripomogla k politični, zgodovinski in moralni razsežnosti. V praksi sicer ni bilo vedno tako in današnja politika unije ni povsem v skladu z razglašeno odprtostjo. Za deklaracijami so bili vedno tudi preračunljivi gospodarski interesi ter širši politični in strateški interesi Zahoda.

Že med vplivnimi politiki vodilnih članic takratne EGS je bilo veliko skeptikov in nasprotnikov prevelike odprtosti Unije. To so na svoji koži do sedaj doživele že prenekatere države, ki so zaprosile za sprejem, in sicer Velika Britanija, Grčija, vzhodnoevropske države, Ciper, dandanes pa to doživljata tudi Turčija in deloma Hrvaška. Nadaljnje korake v smeri širitve so številni politiki pogojevali s predhodno poglobitvijo integracije in temeljitimi institucionalnimi reformami. Danes je še vedno veliko nasprotnikov razširitve EU proti jugu in vzhodu Evrope, saj se bojijo zniževanja doseženih socialnih in okoljevarstvenih standardov. Zato je politika širitve EU še vedno predmet mnogih protislovij, političnega pogajanja, pritiskov in zavlačevanja.

Evropske skupnosti so sicer od svoje ustanovitve pa do danes doživele več širitev polnopravnega članstva. Izvornim šestim članicam iz leta 1957 (Francija, Nemčija, Italija, Belgija, Nizozemska, Luksemburg) so se leta 1973 pridružile Velika Britanija, Irska in Danska. Leta 1981 je deseta članica postala Grčija. Sledilo je zatišje in leta 1986 sta se pridružili Španija in Portugalska. V letu 1995 se je število članic z Avstrijo, Švedsko in Finsko povečalo na 15. Tako je ostalo vse do leta 2004, ko je sledil največji širitveni val, v katerega je spadala tudi Slovenija. Poleg nas so se kot polnopravne članice pridružile še Ciper, Češka, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Malta, Poljska in Slovaška. Kmalu zatem sta leta 2007 sledili še Romunija in Bolgarija, tako da je zdaj v EU 27 držav članic (Bebler 2007, 191-193).

Na področju vstopnih pogajanj med Turčijo in EU pa se je ključen mejnik zgodil decembra 2002 na sestanku Evropskega sveta v Kopenhagen. Iz zaključkov sestanka izhaja, »da bi EU brez zadržkov odprla pogajanja s Turčijo, v primeru, da bo le-ta izpolnila kopenhavenske politične kriterije do konca leta 2004«. Pogajalski

proces je bil vse od takrat oviran zaradi številnih notranjih in zunanjih problemov. Avstrija in Francija sta zagrozili z izvedbo referendumov o vstopu Turčije v EU; Francija je v ta namen celo spremenila ustavo. Glavna ovira v okviru pogajanj ves čas ostaja problem Cipra, hkrati pa analitiki Evropske komisije ves čas opozarjajo na prepočasen tempo potrebnih reform v Turčiji. Do naslednjega zastoja v pogajanjih je prišlo v decembru 2006, ko je EU zamrznila pogajanja v osmih od petintridesetih poglavij. Najhitrejši možen datum vstopa Turčije v EU bi teoretično lahko bilo leto 2013, ko bo stopila v veljavo naslednja finančna perspektiva (6-letni proračunski program EU). Turčija si trenutno močno prizadeva za usklajevanje zakonodaje do tega datuma, vendar Komisija formalno tega roka ni podprla. Politični analitiki ugotavljajo, da bi pogajalski proces lahko trajal vsaj do leta 2021 (Evropski parlament 2009).

Če pogledamo druge članice, je na sprejem v prvem krogu širitve še najdlje čakala Velika Britanija, in sicer 11 let. To je bila predvsem posledica francoskega zavlačevanja, saj je takratni francoski predsednik Charles de Gaulle Britance jemal kot oporo močnih ZDA. Zato je dolgo preprečeval njihov vstop, saj se je bal, da bi se zaradi njihovega vstopa zmanjšal vpliv Francije v Uniji. Šele njegov naslednik je umaknil veto in priključitev je lahko stekla. Tudi kasneje se je izkazalo, da je hitrost odgovora Evropskih skupnosti na prošnje za sprejem precej odvisna od interesa njihovih članic, predvsem najbolj vplivnih ter od stopnje notranjega soglasja med državami članicami. Bili pa so tudi primeri, ko je bil interes EU za vstop neke države večji od interesa države prosilke. Tak primer je bila Norveška, kjer so vstop zavrnilo državljani na referendumu. Prav tako je bila želja Unije, da bi vstopila bogata Švica in tudi švicarska vlada si je več let prizadevala, da bi prepričala svoje volivce o prednostih vstopa. A švicarsko prebivalstvo je zavrnilo celo blažjo in za davkoplačevalce dosti cenejšo obliko povezave z EU.

Najtežji primer vstopa pa je za EU predstavljala Poljska, saj gre za državo z najbolj številnim prebivalstvom, visoko stopnjo nezaposlenosti in visokim deležem kmetijstva v družbenem proizvodu. Za njen vstop pa je bila najbolj zainteresirana Nemčija, kar je tudi svojevrstna zanimivost, sploh če pogledamo v zgodovino in na začetek druge svetovne vojne. Nekaj zadržanosti EU pri nadaljnji širitvi v smeri vzhodne in jugovzhodne Evrope pa gre pripisati tudi dejstvu, da je Unija ugotovila, da na dolgi rok ne bo mogla biti vedno tako radodarna kot v preteklosti, saj proračun tega ne bi

prenesel. Tako so se skozi širitveni proces nekatere članice močno upirale krčenju njihovih pravic in ugodnosti iz naslova strukturnih in kohezijskih skladov EU. Bistvenemu povečanju teh skladov pa so na drugi strani nasprotovale bogatejše članice.

Poleg tega je z vsakim sprejemom nove članice postalo še bolj očitno, da je potrebna reforma institucionalnega ustroja integracije, saj je bil le-ta na začetku nastavljen za zgolj šest članic. Vendar članice glede te reforme niso vedno našle skupnega jezika, saj bi s tem načele tudi obstoječe razmerje moči. Tudi zaradi tega so skozi leta organi EU včasih namerno zavlačevali z obljubljenim sprejemom in napovedano širitvijo. Komisija ima tako zapleteno proceduro ocenjevanja kandidat, predpristopna pogajanja na več nivojih, več stopenj ocenjevanja v posameznih segmentih itd. Pravila in postopki o obravnavanju novih kandidat tako temeljijo na določilih iz Pogodbe o EU in naj bi veljali za vse države prosilke enako, a kot smo že prej ugotovili, temu ni vedno tako. V primeru Poljske, Madžarske in Češke je celoten postopek od prve prošnje do sprejema trajal približno dvanajst let, v primeru Švedske, Finske in Avstrije pa je bila celotna procedura od prošnje do polnopravnega članstva opravljena v letu in pol. Pri teh treh državah prav tako ni bilo nobenega prilagoditvenega obdobja oz. pridružitvenega statusa.

Nesorazmerje med zainteresiranostjo članic EU in države prosilke za sprejem oz. vstop v integracijo se kaže tudi v primeru Turčije. Pridružitveni sporazum s tedanjo EGS je bil namreč podpisan že daljnega leta 1963. Kljub temu, da so bili že takrat jasni negativni odzivi s strani Unije je Turčija vseeno vložila prošnjo za članstvo. Vprašanje nezaželenosti Turčije v skupnosti je tako aktualno že več kot štiri desetletja. Najbolj glasne nasprotnice turškemu vstopu ostajajo Nemčija, Francija in Avstrija, temeljni argumenti pa so povezani predvsem s turško neevropsko, pretežno muslimansko versko in kulturno identiteto. Oviro naj bi predstavljalo tudi prehitro rastoče turško prebivalstvo, saj ima Turčija že sedaj več prebivalcev kot Francija, Velika Britanija in Italija. V primeru sprejema v EU bi lahko Turčija sčasoma po številu prebivalcev prehitela celo Nemčijo, postala najbolj naseljena članica EU in s tem zamajala politična razmerja v EU, osnovana na številčnosti prebivalstva. Poleg tega je zelo glasen argument proti tudi dejstvo, da si številne članice ne želijo, da bi EU v prihodnosti mejila na Iran, Irak in Sirijo ter na nestanovitno območje Bližnjega in

Srednjega vzhoda. Turčija pa na drugi strani vztrajno ponavlja, da bi EU s sprejemom prve države s pretežno muslimanskim prebivalstvom dokazala, da je versko nepristranska, posvetna skupnost držav in narodov ter da ni zgolj klub krščanskih držav, sovražnih do islama. Na tem področju je že dolgo aktivna in glasna tudi vlada ZDA, ki zagovarja sprejem Turčije v EU ter pri tem poudarja velik prispevek Turčije k varnosti na evropski celini in v Sredozemlju. Ameriški interesi za to približevanje so seveda tesno povezani z najpomembnejšim virom nafte in plina na Bližnjem vzhodu. Geopolitični položaj Turčije na stičišču evropske celine in Azije bi tako zagotovo okrepil vlogo EU na strateško pomembnem Bližnjem vzhodu.

Vendar je Turčija prehodila dolgo pot, da si je v letu 2005 le priborila status uradne kandidatke za članstvo v EU. Kot že rečeno bodo pogajanja trajala še leta in nič ne kaže, da bi lahko Turčija v EU prišla prej kot konec drugega desetletja tega stoletja. Vmes je bil sicer podan tudi predlog, da bi odnose uredili na poseben način, s t.i. privilegiranim partnerstvom, ki ne bi predstavljalo polnopravnega članstva. A turška vlada zaenkrat takšno rešitev odločno zavrača.

Pridruževanje novih članic v integracijo je bilo dolgo časa celo zaželeno, odnos do širitve pa se je močno spremenil po dveh neuspešnih referendumih o Ustavni pogodbi za novo Evropo. Po mnenju analitikov naj bi francoski in nizozemski volivci tako reagirali ravno zaradi širitve na vzhod. Proces nadaljnje širitve je tako naletel na notranjo politično oviro, še preden je EU dosegla svojo zemljepisno vzhodnoevropsko mejo. Status kandidatke za članstvo imajo sicer poleg Turčije še Hrvaška in Makedonija, a ostaja vprašanje, kdaj bodo sploh sprejete. Mnogi politiki so si enotni, da bo na neki točki vseeno potrebno potegniti črto pod širitveno politiko, če želi integracija ohraniti zadostno mero notranje skladnosti in trdnosti (Bebler 2007, 193-200).

3.3 Postopek pogajanj

Prošnjo za članstvo v EU lahko načeloma predloži vsaka država, ki izpolnjuje merila za pristop. Država, ki se želi pridružiti EU, vloži pri Svetu prošnjo za članstvo, Svet pa nato zaprosi Komisijo za oceno o zmožnosti prosilke, da izpolni pogoje za pridobitev

članstva. Če Komisija poda pozitivno mnenje, in če se Svet soglasno odloči za pogajalski mandat, se pogajanja med kandidatko in vsemi državami članicami uradno začnejo (Evropska komisija, 2009).

Vsaka prošnja države kandidatke za članstvo je obravnava posebej, po svojih merilih. Kljub temu pa je hitrost pogajanj odvisna od stopnje pripravljenosti vsake posamezne države kandidatke in od kompleksnosti zadev, ki jih je potrebno razrešiti. Med pogajalskim procesom se večina kandidatke sreča z občutljivimi temami in problemi, ki imajo lahko velik pomen v njihovi državni politiki, gospodarstvu ali na družbenem področju. To seveda zahteva uskladitev takšnih rešitev, ki bodo sprejemljive za obe strani. Na vseh področjih pogajanja je ključnega pomena, da so vse vpletene strani na vseh nivojih pogajanja obveščene o dogajanju in o poteku procesa približevanja. Tako mora biti tudi država kandidatka polno pripravljena, da predstavi pogajalsko pozicijo, ki dejansko odraža nacionalno stališče, hkrati pa omogoča tekoče usklajevanje razlik in s tem čim hitrejši zaključek pogajanj. To seveda zahteva tako močno administrativno podporo vlade, kot tudi odločen dialog s socialnimi in ekonomskimi partnerji, ki vključujejo tudi civilno sfero (Delegation of the European Commission to Turkey).

Po soglasni odločitvi Sveta o pogajalskih pooblastilih se lahko med državo kandidatko in državami članicami začnejo pristopna pogajanja. Evropska unija za vsako državo kandidatko oblikuje pogajalski okvir, ki določa splošne smernice za pristopna pogajanja, natančno pa opredeli tudi reforme in spremembe, ki jih mora država kandidatka izvesti, če se hoče pridružiti Evropski uniji.

Pogajanja med državami članicami EU in državo kandidatko potekajo na ravni ministrov in veleposlanikov. Osredotočajo se na pogoje ter časovni raspored, po katerem bo država kandidatka sprejela, izvajala in uveljavljala vse veljavne predpise EU². O teh predpisih se ni mogoče pogajati, za kandidatko pa to pomeni, da se mora z EU dogovoriti o tem, kako in kdaj bo sprejela ter izvajala predpise in postopke EU. Za EU to pomeni, da dobi zagotovilo vsake posamezne države kandidatke o datumu in začetku veljavnosti uskladitve predpisov države z določenim delom evropskega pravnega reda. Pogajanja zajemajo tudi finančne ureditve (npr. prispevki nove

² Acquis Communautaire

članice v proračun EU in predvidena finančna sredstva, ki jih bo prejela iz skupnega proračuna EU) in morebitne prehodne ureditve, ki jih lahko zahtevajo države članice ali država kandidatka.

Za namen pristopnih pogajanj je zakonodaja EU razdeljena na 35 tematsko povezanih poglavij, pred začetkom pogajanj pa Komisija z vsako kandidatko natančno prouči vsako poglavje. V tem obsežnem skupnem postopku pregleda sodelujejo uradniki EU in kandidatke, njegov namen pa je ugotoviti stopnjo pripravljenosti države kandidatke. Komisija o pregledu vsakega poglavju Svetu predloži poročilo ter priporoči začetek pogajanj o poglavju ali pa zahteva, da mora država kandidatka najprej izpolniti nekatere pogoje (t.i. „merila uspešnosti“ za začetek pogajanj). Država kandidatka nato predloži pogajalsko stališče, Svet pa sprejme skupno stališče o začetku pogajanj.

Komisija obvešča Svet in Evropski parlament o napredku držav kandidatk z rednimi poročili, strateškimi dokumenti in pojasnili o pogojih za napredovanje. Prav tako spremlja izpolnjevanje meril uspešnosti ter napredek pri uporabi zakonodaje EU in spoštovanju zavez. Spremljanje se nadaljuje vse do pristopa.

Pogajanja potekajo z vsako državo kandidatko posebej, hitrost pa je odvisna od hitrosti reform države in usklajevanja nacionalne zakonodaje s predpisi EU. Pogajanja so zato lahko različno dolga: hkratni začetek pogajanj z več državami ne pomeni, da bodo pogajanja z vsemi zaključena ob istem času.

Vsaka država kandidatka pripravi akcijski načrt, v katerem navede, kaj bo storila (in v kakšnem časovnem roku), da bo svoj upravni in pravosodni sistem uskladila z zahtevami za pristop k EU. Prednostne naloge, ki jih je treba vključiti v akcijske načrte, so opredeljene v pristopnih ali evropskih partnerstvih, ki jih EU sklene z vsako državo kandidatko. Vsaka država kandidatka mora pripraviti tudi nacionalni program za prevzem pravnega reda EU. To je zelo natančen dokument, ki vsebuje podrobnosti, časovni razpored in stroške izpolnjevanja vsakega prednostnega področja, ki ga je EU opredelila v pristopnem partnerstvu (Evropska komisija 2009a).

4 DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA POLOŽAJ TURČIJE V POCESU POGAJANJ ZA VSTOP V EU

4.1 Kronologija turškega približevanja

Turčija ima dolgo zgodovino pridruževanja mednarodnim organizacijam. Že leta 1923, takoj po ustanovitvi republike, je s približevanjem zahodnoevropski civilizaciji začel Mustafa Kemal Atatürk. V povezovanju z Evropo je videl edino možnost za modernizacijo svoje dežele. Turčija se je tako Svetu Evrope priključila že leta 1949, tri leta kasneje pa je kot prva in doslej edina muslimanska država vstopila v zvezo NATO. Bila je tudi med državami ustanoviteljicami OECD-Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj - v letu 1960. Politično sodelovanje med Turčijo in EU seže v leto 1963, ko je Turčija podpisala pridružitveni sporazum – Ankarski sporazum, s takratno Evropsko gospodarsko skupnostjo. To je vsebovalo tudi zavezo o potencialni včlanitvi Turčije (Tekin 2005, 287).

Po nekajletnem zatišju je nato leta 1974 prišlo do spora med grškimi in turškimi prebivalci Cipra. Spor je dosegel vrhunec s turško zasedbo Cipra, leta 1983 pa so ciprski Turki na polovici otoka oblikovali državo, ki jo je priznala samo Turčija. Po vojaškem puču v letu 1980 pa je EGS celo zamrznila veljavnost pridružitvenega sporazuma. 7 let kasneje Turčija na pobudo predsednika Ozala zaprosi za uradno članstvo v EU. Šele čez dve leti komisija zaradi političnih in gospodarskih pomislekov objavi negativno mnenje glede morebitnega turškega članstva v povezavi. Turčija vseeno ne odneha in leta 1996 je med njo in EU vzpostavljena carinska unija. Obsežna prosta izmenjava dobrin pa s tem poveča zahtevo po modernizaciji turških podjetij. Decembra leta 1997 je Evropski svet v Luksemburgu prižgal zeleno luč za širitev EU. Turčija je sicer tako kot ostalih enajst prosilk za članstvo povabljen na Evropsko konferenco, načrtovano za marec 1998, vendar ji ne podelijo statusa kandidatke. Ankara v tem dejanju unije vidi oviro za oblikovanje trdne in stabilne osnove za razvoj odnosov, zato z Brusljem prekine politični dialog, kar se izraža predvsem kot zavračanje pogovorov glede prihodnosti Cipra. Že tako napete odnose med EU in Turčijo še dodatno zaplete nasprotovanje Grčije, da bi EU izplačala Turčiji kot članici carinske unije finančno pomoč.

Dve leti kasneje je Evropski svet le storil korak, ki so ga Turki pričakovali že prej. Decembra 1999 je v Helsinkih sklenil Turčiji podeliti status kandidatke za vstop v EU, pogajanja pa naj bi se začela, ko bo država izpolnila politične in gospodarske kriterije. Med največjimi pomanjkljivostmi, na katere EU vztrajno opozarja državo, je predvsem nespoštovanje človekovih pravic. Turški parlament se sicer trudi in več let sprejema reforme, ki naj bi državo približale Evropi. A šele avgusta leta 2002 parlamentarci sprejmejo obsežnejši paket reform, s katerimi med drugim odpravijo smrtno kazen in priznajo več pravic kurdski manjšini (Tekin 2005, 288)

Prizadevanje Turčije za približevanje se vsaj malo pokaže tudi na parlamentarnih volitvah v novembru leta 2002, ko z veliko prednostjo zmaga evropsko usmerjena zmerna islamska Stranka za pravičnost in razvoj, na čelu katere je Recep Tayyip Erdogan. Le-ta z absolutno večino v parlamentu brez težav oblikuje enostrankarsko vlado. Že en mesec kasneje so na zasedanju Evropskega sveta v Kopenhagen Turčiji obljubili možnost vstopa v povezavo. Določeno je tudi, da bodo voditelji držav članic dokončno odločitev o morebitnem začetku pogajanj z Ankaro na podlagi poročila komisije sprejeli konec leta 2004. Nekaj časa je trajalo, a v juniju 2003 je turški parlament le sprejel nadaljnje zakone za izboljšanje spoštovanja človekovih pravic, kar je že nekaj časa ena večjih ovir na poti Turčije v unijo. Sprememba je tudi, da so dovoljeni radijski in televizijski programi v kurdskem jeziku, odpravljene pa so ovire za svobodo govora. Mesec dni kasneje vrhunec dosežejo reforme, ki jih je Turčija sprejela v svojem približevanju EU, in sicer turški parlament omeji vpliv vojske na politiko in družbo. Novembra 2003 sledi pohvala, ki jo Evropska komisija izreče Turčiji za napredek in odločne ukrepe pri izpolnjevanju političnih meril za članstvo. A hkrati sledi opozorilo, da jo čaka še precej dela, še posebej na področju človekovih pravic, kar torej ostaja eden glavnih problemov. Tu je še krepitev pravosodja, urejanje odnosov z vojsko ter pravic na področju kulture in nekaj drugih zadev, ki naj bi se uredile, če želi Turčija resnično izpolniti kriterije in tako dobiti priporočilo za začetek pristopnih pogajanj.

Sicer komisija od Ankare terja napredek tudi pri izpolnjevanju gospodarskih meril. Situacija se ponovno malo zaostri aprila 2004, ko Evropska komisija Ankaro jasno opozori, da ne more računati na ugodno oceno, če ne bo pripomogla k rešitvi vprašanja razdeljenega otoka Ciper. Komisija je zapisala, da »odsotnost rešitve lahko

postane resna ovira na poti Turčije v EU«, takšno stališče pa so potem podprli tudi voditelji članic EU.

Turška vlada je sicer sodelovala pri pripravi načrta za združitev otoka, ki pa ga je grška skupnost na referendumu 24. aprila zavrnila in v EU je 1. maja vstopil le grški del otoka. Septembra 2004 se je zaostrovanje nadaljevalo, saj je Bruselj Turčijo resno opozoril, da začetek pristopnih pogajanj za članstvo v EU nikakor ne pride v poštev, če turški parlament ne sprejme novega kazenskega zakonika. Vladajoča stranka je razpravo o njem preložila, ker je želela v zakonik ponovno vključiti tudi določilo o kriminalizaciji prešuštva, (ki so ga sicer umaknili leta 1996), kar je v EU sprožilo huda nasprotovanja. Turčija se je potem le uklonila in skladno z evropskimi pričakovanji reformirala zakonik, spornega člena o kriminalizaciji prešuštva pa vanj ni vključila.

Da bi razčistila sporno vprašanje, sta se v Bruslju sestala turški voditelj Erdogan in komisar za širitev Verheugen, ki je po srečanju zagotovil, da ni več ovir za začetek pristopnih pogajanj s Turčijo in da lahko komisija 6. oktobra pozitivno oceni pripravljenost Turčije za začetek pristopnih pogajanj o članstvu EU. To se potem res zgodi, ko komisija objavi poročilo o napredku in priporoči začetek pogajanj, a vseeno Ankari ob tem postavi več precej ostrih pogojev. Med drugim naj bi imela EU pravico kadarkoli zamrzniti ali ustaviti pogajanja, če Turčija ne bo izpolnjevala danih političnih zavez, kot so spoštovanje človekovih ali manjšinskih pravic. 17. decembra 2004 voditelji EU in Turčija končno dosežejo dogovor o začetku pristopnih pogajanj, ki se začnejo oktobra 2005 (Archick 2005, 4-5).

Spremembe se dogajajo tudi v Turčiji, saj s 1. junijem 2005 končno stopi v veljavo novi turški zakonik, ki prinese zaostrene kazni za mučenje, korupcijo ter trgovino z ljudmi in mamili, prvič pa sta postala kazniva tudi posilstvo v zakonu in spolno nadlegovanje. Medtem EU konec junija istega leta sprejme podlage za pristopna pogajanja s Turčijo in v načrtu potrdi, da bo cilj pogovorov vstop države v povezavo, a hkrati tudi doda, da so pogajanja proces z odprtim koncem, katerega izida ni mogoče zagotoviti vnaprej. Mesec dni kasneje, konec julija, Turčija in EU podpišeta dodatni protokol k sporazumu o carinski uniji, ki je razširil carinsko unijo med starimi članicami EU in Turčijo na deset novih članic EU, med njimi tudi na grški del Cipra.

Turčija ob tem doda še ločeno izjavo, v kateri poudari, da podpis ne pomeni uradnega priznanja Cipra. Podpis protokola je bil tudi pogoj za začetek pristopnih pogajanj med Turčijo in EU. 21. septembra 2005 še EU sprejme skupno izjavo glede turškega zavračanja priznanja Cipra. V njej izrazi pričakovanje, da bo Ankara Ciper uradno priznala v času pristopnih pogajanj. Do priznanja ni prišlo, pristopna pogajanja pa so se vseeno začela v oktobru leta 2005 (ibid.).

Turčija je najstarejša kandidatka za članstvo v EU, saj je zanj že leta 1987 uradno zaprosila. EU je Turčiji leta 1999 podelila status kandidatke za članstvo, za začetek pristopnih pogajanj pa določila oktober 2005. Povzetek dogajanja ter ključnih datumov prikazuje Priloga A.

4.2 Ovire in problemi na poti Turčije v EU

Za Turčijo bi članstvo v EU pomenilo utrditev reform, ki jih že izvaja, prineslo pa bi tudi višji gospodarski standard. Preden pa Turčija postane polnopravna članica EU, mora najprej uspešno zaključiti pogajanja z Evropsko komisijo in sicer vseh 35 poglavij evropske zakonodaje, poleg tega pa se morajo vse države članice strinjati s turškim članstvom. Javno mnenje v državah članicah EU je sicer nenaklonjeno turškemu vstopu, kljub temu da politični voditelji vstop večinoma podpirajo.

Probleme in ovire za vstop Turčije v EU je Üçer (2005, 200) strnil v štiri glavna področja:

- Izpolnjevanje koebenhavenskih kriterijev
- Institucionalna reforma EU
- Problem Cipra
- Odklonilna stališča nekaterih držav članic EU do vključevanja Turčije

4.2.1 Izpolnjevanje koebenhavenskih kriterijev

Do začetka pristopnih pogajanj s Turčijo je prišlo oktobra 2005 po napornem uvodnem procesu. Po priglasitvi za članstvo v EU leta 1987 je bil začetek pogajanj pogojen s koebenhavenskimi kriteriji, kot so bili določeni leta 1993 in Turčija ni bila

proglašena za uradno državo kandidatko vse do leta 1999. Formalni razgovori so se tako začeli oktobra 2005, torej 18 let po prvi prošnji za članstvo. Začetni pregled zakonodaje je bil zaključen oktobra 2006, vendar pa je bil napredek počasen. Do danes je bilo odprtih le 8 poglavij, eno od njih pa je bilo začasno zaprto. Za počasen napredek so ključni predvsem: počasen napredek pri notranjih reformah Turčije, ciprski problem, ki je bil razlog za začasno zamrznitev osmih poglavij in neformalne politične blokade³ za nadaljnja pogajanja (House of Commons Report 2008, 13).

Z vidika jasno postavljenih kopenhavenskih kriterijev je vsaka širitev EU tudi politično občutljiva. Razlogi za zavlačevanje pridružitvenega procesa tako v veliki meri izhajajo iz skrbi zaradi nespoštovanja človekovih pravic v Turčiji. Poročilo Komisije iz leta 2004 sicer kaže, da je Turčija precej napredovala, kar zadeva izpolnjevanje političnih kriterijev. V zadnjih treh letih je dosegla viden napredek pri izpolnjevanju zakonodaje, prav tako je sprejela osem reformnih ukrepov. Ukinjena je bila smrtna kazen, liberalizirali so zakone, etnične in verske manjšine pa so dobile več pravic. Prav tako so sprejeli nov kazenski zakonik. Kljub temu razvoju in napredku pa se še vedno pojavlja preveč primerov mučenja. Prav tako je večkrat kršena oz. omejena pravica svobode govora in svobodna izbira vere. In ne nazadnje, turška sekularnost je zagotovljena s pomočjo vojske, čeprav je njen vpliv manjši kot je bil. Tako je bila leta 2004 na čelo vplivnega vojaškega sveta prvič imenovana civilna oseba (Littoz-Monet in Villaneuva Penas 2005, 5-6).

Eden od turških problemov v zvezi z izpolnjevanjem kriterijev izhaja tudi iz makroekonomskih nestabilnosti. V preteklem obdobju (predvsem od 1999 do 2001) so prevladovale periodične krize in padec gospodarske rasti. Prav tako je za turško gospodarstvo tipična velika vloga države, velik zunanji dolg in inflacija. Po gospodarski krizi leta 2001 se je država ponovno vrnila na pot rasti, zmanjšala inflacijo in stabilizirala glavne gospodarske indikatorje. Kljub temu položaj turškega gospodarstva ne predstavlja glavne ovire v pridruževanju EU (Littoz-Monet in Villaneuva Penas 2005, 7).

Čeprav je iz poročil Evropske komisije razviden napredek Turčije pri postopnem

³ Najbolj aktivna pri tem je Francija, ki izvaja neformalno politično blokado pri odpiranju petih pogajalskih poglavij

približevanju standardom EU na področju ciljev zunanje politike, so v tem procesu določene pasti. Turčija si še vedno prizadeva za izpolnjevanje kopenhavenskih kriterijev, čeprav so na nekaterih področjih trenutno v slepi ulici, predvsem v povezavi z vitalnimi nacionalnimi interesi, napredek na določenih področjih pa je upočasnen zaradi mentalnih in kulturnih razlik. Zanimivo je, da EU v procesu pogajanj kljub temu v določeni meri upošteva specifičnosti te edinstvene kandidatke. (Neuwahl 2005, 27-28).

4.2.2 Institucionalni problemi Evropske Unije

Vsaka nova širitev EU posledično vpliva na večjo heterogenost v okviru njenih institucij. Vstop Turčije v EU bi imel pomemben vpliva tudi na delovanje in preoblikovanje evropskih institucij.

Institucionalna reforma, ki predstavlja oviro Turčiji na njeni poti v EU, je že nekaj časa zelo oprijemljiv argumentov evropskih politikov in to radi poudarjajo tudi nemška kanclerka Angela Merkel, francoski predsednik Sarkozy in luksemburški predsednik vlade Jean-Claude Juncker. Vsi trije menijo, da do širitve EU ne bo prišlo, dokler ne bo izpeljana institucionalna reforma EU. (House of Commons Report 2008, 5).

Turško članstvo bi imelo precejšen vpliv na proces odločanja v EU, saj bi se precej spremenilo trenutno institucionalno ravnovesje med večjimi in manjšimi državami članicami, odločanje pa bi postalo tudi precej zahtevnejše. V tem pogledu bi ustrezna institucionalna reforma v EU zagotovila, da ta problem ne bi predstavljal ovire v bodočih krogih širitve EU (Littoz-Monet in Villaneuva Penas 2005, 16).

V Svetu bi imela Turčija v glasovalnem procesu precejšnjo vlogo glede na velikost države, saj bi bila lahko skupaj z ostalimi velikimi državami članicami ključen akter pri sprejemanju pomembnejših odločitev. V sedanjem obsegu držav članic bi imela podobno glasovalno težo kot Nemčija (Andoura 2005, 8).

Z vstopom vsake skupine novih članic je delovni proces v Svetu najbolj obremenjen. Tradicionalne razprave v stilu okrogle mize, ki omogočajo razpravo in prispevek vsake posamezne države članice, so težko izvedljive že v sedanjem obsegu držav.

Povsem verjetno je, da se bodo z novimi širitvami razprave o določenih problemih preselile na hodnike izven sejnih dvoran, kjer bodo ad hoc oblikovane koalicije iskale rešitve določenih političnih vprašanj (Gros in drugi 2004, 8).

V Evropskem parlamentu bi vstop Turčije bistveno vplival na razdelitev poslanskih sedežev, še posebej pri večjih in srednje velikih državah, ki bi se morale odpovedati določenemu deležu glasovalnih pravic. Tudi v tej instituciji bi bil delež Turčije glede na število poslanskih sedežev približno enakovreden deležu Nemčije (Andoura 2005, 8).

Vpliv na delovanje Komisije bi bil ob morebitnem vstopu Turčije manjšega pomena, saj se število komisarjev z nadaljnji reformami EU postopoma zmanjšuje, Turčija pa bi delila usodo ostalih držav članic s tem, da ne bi nujno imela svojega predstavnika v tej instituciji. (ibid.)

Nemogoče je predvideti, kako bi vstop Turčije vplival na politično dinamiko v EU, ki se v največji meri kaže z oblikovanjem koalicij med posameznimi državami. Turčija bi verjetno poskušala igrati čim večjo vlogo na področju obrambe in zunanje politike, medtem ko na gospodarskem področju ne bi mogla imeti močnega vpliva. Interesi Turčije kot nove države članice bi bili veliki tudi na področju koriščenja sredstev iz evropskega proračuna, njena vloga in vpliv bi bila na tem področju enakovredna z ostalimi novimi pridruženimi članicami. (Andoura 2005, 8)

4.2.3 Ciprsko vprašanje

Delitev Cipra na grško in turško skupnost je eden najtežjih problemov, ki jih je potrebno rešiti v sklopu šeste širitve EU. Prihodnost pristopnih razprav Turčije z EU je v veliki meri odvisna od uspešne rešitve ciprskega problema.

Ciper je leta 1960 postal neodvisen od Velike Britanije. Tri leta kasneje je prišlo do razkola med grško in turško skupnostjo na Cipru, kar je leta 1974 ob podpori Grčije privedlo do poskusa prevzema vlade in do intervencije turške vojske. V letu 1983 se

je severni del otoka proglasil za Turško republiko severni Ciper⁴ (TRNC). Novo proglašeno republiko je priznala le Ankara. Kljub nenehnemu prizadevanju Združenih narodov, da bi voditelje grške in turške skupnosti privedli za pogajalsko mizo, je otok od takrat razdeljen.

Ključni poizkus za rešitev dolgoletnega konflikta je bil 11. novembra 2002, ko je generalni sekretar Združenih narodov (ZN) Kofi Annan predstavil načrt za rešitev ciprskega vprašanja (t.i. Annanov plan). Plan je predvideval, da se v pogajanja vključijo vodje grške in turške ciprske skupnosti kot tudi predstavniki Grčije, Turčije in Velike Britanije. Annanov plan je predvideval ustanovitev združene republike Ciper, s čimer bi, na osnovi švicarskega modela, obe otoški skupnosti vzpostavili ohlapno konfederacijo dveh enakovrednih ustanovitvenih držav. Ta plan je doživel poraz na referendumu aprila 2004, ko je bil zavrnjen s strani grške ciprske skupnosti. Ta je predvideni dogovor razumela kot trajno delitev otoka na dva dela. Vse od takrat so bile pobude za združitev obeh delov otoka vedno redkejšje.

Problem Cipra je postal problem Evropske unije decembra 2004 z odločitvijo Sveta, da odpre pristopna pogajanja s Turčijo ob pogoju, da je ciprsko vprašanje rešeno do oktobra 2005. Turčija naj bi pridružitveni sporazum razširila tudi na 10 novih držav članic, ta skupina pa vključuje tudi grški del Cipra, ki ga Turčija ni nikoli priznala. Julija 2005 je Turčija podpisala protokol o širitvi carinske unije na 10 novih držav članic, vendar pa je hkrati izdala tudi deklaracijo, da s tem podpisom ne priznava republike Ciper. Januarja 2006 je zunanji minister Turčije Abdullah Gul razkril akcijski načrt, po katerem naj bi prišlo do srečanja obeh konfliktnih strani pod nadzorom Združenih narodov. V skladu s tem akcijskim načrtom naj bi Turčija v celoti izvajala protokol iz Ankare, Republika Ciper pa naj bi odprla svoja letališča in pristanišča tudi za severni del Cipra (Euractiv 2009).

Turčija ni hotela odpreti svojih pristanišč, letališč in cest k Republiki Ciper, kakor bi jih morala v skladu z ankarским protokolom, ki je tudi določal pogoje za turška pristopna pogajanja. Turčija je sicer to zavrnitev, da bi odprla meje, utemeljila z neuspehom EU, da bi izpolnila lastne obljube in odprla trgovino s severnim Ciprom, ki je pod

⁴ Turkish Republic of Northern Cyprus - TRNC

turško oblastjo. Nekdanji nemški zunanji minister Joscha Fischer ocenjuje, da je EU je sicer to obljubila že aprila 2004, vendar obljube ni izpolnila, zato je imela v tem pogledu bolj prav Ankara kot pa EU. S prikritimi interesi naj bi to igro igrale tudi Francija, Nemčija in Avstrija, ker naj bi računale, da bi zaradi teh problemov izbruhnil spor, ki bi prisilil Turčijo k umiku kandidature za članstvo. Fischer še meni, da je evropsko ogrožanje vstopnega procesa Turčije, ob popolni zavesti o njeni ceni, nespametno dejanje, ki utegne evropsko-turške odnose v prihodnosti še zelo zastrupiti (Fischer 2006).

Komisija nenehno poziva Turčijo k priznanju republike Ciper in k izvajanju ankarskega protokola glede odprtja pristanišč in letališč. Komisar za širitev Olli Rehn je celo izjavil, da bi moral dodatni protokol o carinski uniji ratificirati turški parlament, sicer nadaljnja pogajanja ne bodo mogoča (Euractiv 2009).

Po zamrznitvi osmih poglavij v letu 2005 zaradi neizpolnitve ankarskega protokola naj bi EU njegovo izvajanje ponovno preverila jeseni 2009. Pri tem nekateri diplomati svarijo, da bi vlade tistih držav članic, ki nasprotujejo turškemu vstopu to priložnost lahko izkoristile za poziv k prekinitvi pogajalskega procesa. Z rešitvijo ciprskega problema bi se po mnenju nekaterih političnih analitikov na površju prikazale druge resne ovire za turški pristop, povezane s strahom zahodnoevropskih držav glede obsežnih migracijskih tokov in pomislekov nekaterih evropskih politikov glede vstopa pretežno muslimanske države v EU. Razvoj dogodkov tako kaže, da je rešitev ciprskega problema le vrh ledene gore, najresnejši problemi in ovire pri vstopu Turčije v EU pa se bodo pokazali šele kasneje (Hannay 2009, 1).

Vprašanje delitve Cipra je temeljni problem, ki bo vse do njegove rešitve negativno vplival na turška vstopna pogajanja. Nekateri politični analitiki menijo, da je EU naredila strateško napako s tem, ko je Ciper sprejela kot polnopravno članico brez ureditve tega vprašanja. Na drugi strani je strateško napako naredila tudi Turčija, in sicer s tem, da je EU sploh omogočila pogojevanje vstopa Turčije s politično ureditvijo ciprskega vprašanja. Odprta vprašanja, povezana s Ciprom, lahko tako potencialno v celoti blokirajo pristopni proces Turčije. Članstvo Cipra v EU je te težave razširilo tudi na ostale evropske politike, kot sta zunanja in varnostna politika,

kar dokazujejo resni problemi med EU in zvezo NATO. Edini način rešitve tega problema temelji na izpolnitvi Annanovega plana (Ulgen 2007, 2).

4.2.4 Odklonilna stališča nekaterih držav članic EU

Prvi argument, ki ga večinoma navajajo nekateri evropski politiki je ta, da ima Turčija preveč drugačno kulturo, je del Azije in je muslimanska država. Geografski položaj je tudi eden od mnogih argumentov v tej razpravi in sicer dejstvo, da meji na Črno morje, centralno Azijo in Bližnji vzhod. Obstaja torej močno prepričanje, da je Turčija država zunaj evropskih meja, kljub temu, da je že od leta 1950 priznana kot del evropske sfere, predvsem zaradi sodelovanja v Svetu Evrope, članstva v zvezi NATO in sodelovanja v okviru Evropske konference o varnosti in sodelovanju (ECSP). Naslednji argument se nanaša na turško zgodovino. Pogoste so trditve, da Turčija ne deli evropske judovsko-krščanske dediščine. Evropske zamere in strahovi sicer sežejo tudi do muslimanske invazije v Evropo v 8. stoletju in otomanske okupacije Balkana v 14. stoletju. Trenutno je strah prisoten predvsem zaradi morebitne invazije turških migrantov v Evropo. Pojavljajo se tudi mnenja, da so bizantinski in otomanski imperiji kljub vsemu sooblikovali Evropo. Ko je krmilo države prevzel Kemal Atatürk, je Turčija dejansko stopila na pot v Evropo, v veliki večini že z odločitvijo za sekularno državo.

Pojavlja se tudi močan argument v zvezi z vplivom islama na zahodno Evropo. Evropa je pogosto opredeljena kot »krščanski klub«, kjer nekrščansko prebivalstvo lahko predstavlja le manjšino. Postavlja se vprašanje ali bi pretežno islamska družba in država, ki ji njen sekularni značaj zagotavlja vojska, lahko upoštevala evropske vrednote. Prav zato ima članstvo Turčije v EU tudi pomembno politično in kulturno dimenzijo, ki se v dosedanjih širitvah ni pojavljala (Littoz-Monet in Villaneuva Penas 2005, 7).

Največ odklonilnih stališč v razpravah proti turškemu vstopu so prispevale stranke ekstremne desnice, argumenti pa so naslednji:

- Geografski argument: Trdijo, da Turčija ni del Evrope, saj naj bi Bospor predstavljal mejo Evrope. V primeru sprejema Turčije v EU bi se tudi ostale islamske države upravičeno potegovala za članstvo.
- Geopolitični argument: Sosednje regije so preveč nestabilne. Ob vstopu Turčije bi EU mejila na Irak in Iran, ki sta centra nestabilnosti in konfliktov v regiji.
- Kulturne razlike: Kulturne razlike se vežejo predvsem na islamski značaj Turčije, ki naj bi bil v popolnem nasprotju z evropsko civilizacijo. Sekularizem naj bi bil zgolj kulisa, za njim naj bi se skrival islamski fundamentalizem.
- Politične razlike: Vojska ima preveliko vlogo vendar je verjetno potrebna zaradi zaščite sekularizma. Ključni problem naj bi bilo tudi pomanjkanje pravic verskih in etničnih manjšin, še posebej Kurdiv, nasilje in diskriminacija nad ženskami ter pomanjkanje socialnih pravic in družbene zaščite.
- Institucionalni problem: Vstop Turčije bi spremenil značaj Evrope, saj bi tako ta država pridobila, glede na svojo velikost, preveliko težo v procesu odločanja v evropskih institucijah. Vstop Turčije bi bil za EU tudi zelo drag projekt, saj bi črpala precejšnja sredstva iz proračuna EU.
- Pritok migrantov v EU: Strah pred dotokom tuje delovne sile je zaznati predvsem v Nemčiji, kjer je že sedaj močno prisotna turška delovna sila (Servantie 2007, 4)

Že ob začetku pristopnih pogajanj oktobra 2005 so bila stališča članic EU do približevanja Turčije zelo različna. Večinoma pozitivna uradna stališča držav se razlikujejo od javnega mnenja, ki je precej nenaklonjeno evropskim ambicijam Ankare. Razlike so tudi v starih in novih članicah. Medtem ko državljani ustanovnih članic EU večinoma nasprotujejo članstvu Turčije v povezavi, skoraj polovica državljanov novih članic vstop Turčije v EU podpira (Kocijančič 2005).

Turškemu vstopu v EU je že dolgo najbolj naklonjen italijanski premier Silvio Berlusconi. Vse odkar je nastopil premierski mandat leta 2001 je Berlusconi v Bruslju vztrajno lobiral v prid Ankari, začetek pristopnih pogajanj pa je videl kot potreben ukrep predvsem v boju proti fundamentalizmu. (Servantie 2007, 2).

Nizozemska, Belgija in Luksemburg imajo skupno točko v tem, da večina njihovih državljanov vstop zavrača, medtem ko so njihovi voditelji načeloma ideji bolj naklonjeni. A očitno ideje niso prenesli naprej na način, da bi tudi državljanji v tem vstopu videli korist oz. da bi se jim ideja o turškem vstopu zdela sprejemljiva. (ibid.)

Povsem drugačna je situacija v *Avstriji*. Le ta ostaja med članicami EU največja nasprotnica turškemu vstopu. Dunaj je že leta 2005, pred začetkom pristopnih pogajanj vztrajal, da se v pogajalski okvir zapiše jasna alternativa polnopravnemu članstvu Turčije v EU, t.i. privilegirano partnerstvo. Prav tako je želela večji poudarek na absorpcijski sposobnosti EU. Mnenju politike je sledila tudi izjemno nizka naklonjenost javnosti turškemu vstopu (Ferle 2005).

Velika Britanija velja za najbolj gorečo zagovornico evropskih ambicij Ankare. Nekdanji premier Tony Blair je naklonjenost turškemu vstopu v EU pojasnjeval z dejstvom, da bi zgled Turčije vplival tudi na demokratizacijo drugih muslimanskih držav (ibid.).

Zanimiva je *Švedska*, ki javne razprave o vstopu Turčije skorajda ni imela. Ankara je bila z njihove strani deležna le kritik na račun kršenja človekovih pravic. Bolj jasna in odločna je bila finska predsednica Tarja Halonen, ki je ob začetku pristopnih pogajanj dejala, da pri pogojih za vstop v EU ne gre za kulturo ali vero, temveč za temeljne pravice, kot so demokracija, človekove pravice in enakopravnost. *Finska* se sicer zelo dosledno zavzema, da naj za vse kandidatke za članstvo, tudi za Turčijo, veljajo enaki pristopni pogoji. Danski premier Anders Fogh Rasmussen je imel večje pomisleke, saj je ob začetku pogajanj jasno izrazil dvom do vstopa Turčije v povezavo in opozoril, da obstajajo meje, kako velika je lahko EU in kako hitro se lahko širi, če želi še naprej delovati in ohraniti svojo integracijsko moč (ibid.).

Pri Špancih ima naklonjenost zgodovinske vzroke. *Španija*, ki je v EU vstopila leta 1986, se namreč še dobro spominja podpore članic takratne Evropske gospodarske skupnosti Madridu in je zato, kljub temu, da državi vsaka širitev EU odškrne nekaj sredstev iz skladov EU, na splošno zelo solidarna s kandidatkami za vstop v povezavo. Konservativni politiki sicer svarijo pred negativnimi gospodarskimi vplivi

turškega vstopa v EU, medtem ko katoliški časniki v Španiji vidijo predvsem grožnjo krščanskim vrednotam Evrope (ibid.).

V *Grčiji* celotna razprava o vstopu Turčije v EU poteka v senci ciprskega vprašanja. Atene sicer podpirajo evropsko perspektivo Turčije, a Grčija ob tem računa tudi na to, da bo članstvo Turčije pospešilo rešitev ciprskega vprašanja. Grčija si ob tem že več let prizadeva za izboljšanje odnosov s Turčijo, kljub temu pa kar 70 odstotkov Grkov vstopu Turčije v EU nasprotuje (ibid.).

Zanimivo je tudi stališče *Poljske*, kjer je vstopu bolj naklonjen politični vrh. Med vzroki za njihovo naklonjenost je tradicionalna usmerjenost države k ZDA, ki si za vstop Turčije v EU močno prizadeva. V prid Turčije govori na Poljskem tudi dejstvo, da bi večje članice kot so Francija, Nemčija in Velika Britanija utegnile v prihodnosti prevzeti vodenje EU, širitev na Turčijo pa bi ravnotežje nagnilo v prid gospodarsko šibkejšim državam (ibid.).

4.3 Pozitivni vplivi vstopa Turčije v EU

Turčija je s 700 milijardami nacionalnega produkta in drugo največjo vojsko v zvezi NATO vedno vplivnejša strateška sila na vzhodnih mejah. Na zahodnih mejah pa se srečuje z vedno večjimi in novimi ovirami v procesu približevanja EU. Članstvo Turčije v EU bi bilo lahko koristno za obe strani. Pri tem ne gre zanemariti geostrateškega položaja Turčije, saj leži na razpotju med Evropo, centralno Azijo in bližnjim vzhodom.

Zgodovinsko gledano je do nasprotij med islamom in Evropo prihajalo v celotnem zgodovinskem obdobju. Članstvo Turčije v EU bi ta nasprotja na nek način pomagalo premostiti, saj bi Turčija predstavljala potencialni most do islamskega sveta. Turško članstvo bi v tem pogledu pripomoglo k temu, da bi EU igrala vidnejšo vlogo pri poravnavi sporov med islamom in zahodno demokracijo (Littoz-Monet in Villaneuva Penas 2005, 5).

Pridružitve Turčije bi tako predstavljala prispevek k bolj konstruktivnemu dialogu med dvema civilizacijama. Prav zato mnogi ocenjujejo vključitev Turčije v EU kot pozitivno. Poleg pomembne strateške vloge je Turčijo danes mogoče ocenjevati tudi kot primer muslimanske države, ki si prizadeva za izpolnitev ciljev svobode demokracije in sekularizma (Tekin 2005, 297).

Nekdanji nemški zunanji minister Joschka Fischer v razpravi o odnosih med Turčijo in Evropo analizira, da »varovanje evropskih interesov danes pomeni vzpostavljanje močnih povezav, zares nezlomljivih vezi, s Turčijo kot temeljnim kamnom regionalne varnosti. Zato je presenetljivo, da Evropa počne prav nasprotno: trdno si zatiska oči pred strateškimi izzivi, ki jih postavlja Turčija.« (Fischer 2006). Fischer še ugotavlja, da bi prav uspešna modernizacija velike muslimanske države lahko odločilno prispevala k evropski varnosti. Že v času utemeljitelja sodobne Turčije, Kemala Atatürka, je bila modernizacija Turčije odvisna od zahodne ali evropske perspektive. V zadnjih desetletjih je to perspektivo v glavnem definiralo prav turško zanimanje za članstvo v EU in njena obljuba, da bo nekoč stopila vanjo. A Evropa je nezanimanje za te odnose pokazala v nepravem trenutku, saj bi se ob upoštevanju trenutnega stanja na kriznem območju na vzhodnem krilu Evrope (Iran, Irak, Sirija) morala zavedati, kako pomembna je za njeno varnost Turčija (ibid.).

Poleg političnih razlogov je še nekaj dejstev, ki govorijo v prid Turčiji. Država ima dokaj mlado prebivalstvo, kar bi lahko bilo nadomestilo za starajoče se prebivalstvo EU. Obstajajo strateške prednosti na ravni sodelovanja in varnosti. Turška gospodarska rast prekaša povprečje rasti EU, njen BDP na prebivalca pa je le tretjina evropskega povprečja. Članstvo bi bilo tako za Turčijo tudi priložnost za neposredna tuja vlaganja, ki jih zelo potrebuje. V primeru, da turška gospodarska rast ostane na enaki ravni, kot v preteklih letih, bi njena integracija ugodno učinkovala na EU. Obe gospodarski področji sta že zdaj močno povezani v okviru carinske unije, nadaljnja integracija pa bi omogočala bolj odprt trg na obeh straneh. Znižanje podpore nekaterih večjih držav članic EU je vplivalo tudi na javno mnenje pri Turkih. Bolj pozitiven pristop EU do pridružitve Turčije bi oživil tudi entuziazem v sami Turčiji glede reform, ki so potrebne za prilagoditev evropski zakonodaji (House of Commons Report 2008, 22).

Stališče Turčije je, da bi njihovo članstvo v povezavi okrepilo kulturno in versko raznolikost v Uniji, le ta pa bi s tem svetu dokazala, da ni »krščanski klub«, ter da islam ni sovražnik zahodne kulture. Sicer pa mnogi zagovorniki omenjajo tudi dejstvo, da vera ni zapisana v kriterijih za članstvo, torej to ne bi smelo biti ovira pri napredovanju v pogajanjih. Prispevek Turčije pa bi bil močan predvsem z gospodarskega vidika. V državah članicah EU je našlo delo okoli 6 milijonov Turkov, ki so tako na nek način že seznanjeni z delovanjem EU, s tem pa Turčija že sedaj prispeva precejšen del prilagodljive in močne delovne sile (Ulgen 2006, 3).

Turčija ima tudi pomembno vlogo kot energetska tranzitna država, ki je blizu naftnih in plinskih zalog, naftnih poti in ladijskih povezav. Njena strateška lokacija je za prihodnost Evrope pri dobavi energentov z Bližnjega vzhoda in tudi iz Kaspijske regije lahko ključnega pomena. Države, ki obkrožajo Turčijo, imajo kar 60% zalog naravnega plina in nafte, ki jih potrebuje Evropa. Turška priključitev bi v tem primeru pomagala zavarovati poti do teh virov. Hkrati se Evropska unija srečuje s problemi evropske odvisnosti od ruskega plina, zato bo v prihodnosti potrebovala nadomestne vire. Turčija bi lahko sodelovala pri možnostih alternativnih dobav iz Rusije, Bližnjega vzhoda ali iz držav v bližini Kaspijskega morja. Obe, tako Turčija kot EU, bi lahko ob sodelovanju na področju energije veliko pridobili. EU bi pridobila zanesljivo alternativno dobavno pot, Turčija pa bi lahko povečala tranzitne zasluge in hkrati dobila priložnost, da se izkaže kot nepogrešljiv partner EU (Barysch 2007a, 1).

Glede zahtevnega projekta integracije Turčije v Evropsko unijo je turški zunanji minister Ahmet Davutoglu prepričan, da najbolj pozitiven prispevek Turčije - dejstvo, da bi Evropo kulturno obogatili, povzroča tudi največ nesporazumov. Meni, da je prihodnost razvoja evropskega modela lahko samo multikulturna, saj je to del njenega modernega zgodovinskega razvoja, v tem pa bi Turčija lahko pomembno prispevala s svojo identiteto. S Turčijo bi kontinent pridobil nekaj dragocenega, saj bi Evropa dokazala, da je del globalne človeške kulture in da v njej lahko v sožitju živijo različne svetovne kulture. Čeprav med evropskimi državljani o tem ni soglasja oz. tega ne vidijo kot prednost, Davutoglu meni, da je v časih, ko globalizacija spreminja podobo planeta, primer Turčije lahko dober primer kulturnega sožitja. To pa je po njegovem mnenju tesno povezano tudi z gospodarstvom. Nekateri Evropejci se namreč bojijo Turčije, ker jim predstavlja ekonomsko breme. A je, kot pravi, ravno

nasprotno, saj je Turčija svojo ekonomsko krizo preživela že leta 2001, potem pa so z dinamično ekonomsko politiko v naslednjih letih dokazali, da ima turška ekonomija velikanski potencial. Prav tako je za Evropo lahko prednost geografski položaj, saj Turčija omogoča razširitev koridorja za prodor v Azijo. In ne nazadnje je Turčija kot trg eno najbolj zanimivih območij že zaradi 72 milijonov prebivalcev, hkrati je to območje mlade, kvalificirane delovne sile. Ne gre pozabiti, da je turška ekonomija 16. na svetu in šesta v Evropi, zato Davatuglu ne razume, kako bi to lahko bilo breme za Evropo. Po njegovem mnenju je turško članstvo nujno, če hoče Evropa postati globalna sila s trdnimi kulturnimi temelji, dinamično ekonomijo in strateškim pristopom do globalne politike. »Če pa želi Evropa ostati star monokulturni kontinent, ki je zagledan sam vase, potem ji Turčija ne more prispevati ničesar« (Hladnik – Milharčič, 2009).

4.4 Morebitne negativne posledice vstopa Turčije v EU

Že odkar se Turčija pogaja za vstop v EU je med negativnimi vidiki njenega vstopa največkrat zaslediti pomisleke pred obsežnostjo te širitve in pomisleki, kaj bi tako velika država prinesla v dosedanji evropski prostor.

Erik Oddvar Eriksen, iz Centra evropskih študij v Oslu, ocenjuje, da je EU sicer postavila v ospredje demokracijo, vladavino prava in človekove pravice. Vendar pa meni, da mora biti merilo v prvi vrsti to, da lahko EU administrativno deluje in je demokratična. Tudi zato se ne more širiti v nedogled, ker bi postala neobvladljiva. Prav v zvezi s Turčijo se postavlja vprašanje, ali bi EU sploh prenesla tako veliko članico oz. ali ne gre tu že za območje nove regije. Pomisleki so tudi glede varnostnih vprašanj. Kljub vsemu pa meni, da če želimo močnejšo, bolj solidarnostno in socialno Unijo, bi Turčija pomenila hud udarec tem prizadevanjem (Božič 2009).

Članstvo Turčije v EU bo imelo za EU institucionalne, gospodarske in geopolitične posledice. Največji bo vpliv na proces odločanja v EU, saj bo vstop Turčije močno vplival na sedanje institucionalno ravnovesje med manjšimi in večjimi državami članicami. Glede na površino in število prebivalstva se Turčija lahko primerja z

desetimi novimi članicami EU, ki so vstopile leta 2004. Dejstvo, da gre za tako veliko državo, je ključno za politično dinamiko njenega vpliva. Turčija bo imela v postopku odločanja pomemben delež, kar se bo odražalo predvsem v glasovalnem sistemu Sveta. Podoben vpliv bo zaznati tudi v Evropskem parlamentu, delovanje Evropske komisije pa ne bo ogroženo, saj je že od leta 2014 dalje predvideno zmanjšanje članov Komisije. Čeprav bi Turčija glede na število prebivalstva postala največja država članica, njena gospodarska moč temu ni enakovredna. Turčija tako ne bi imela možnosti strateškega vodstva in nadzora na notranjem trgu EU ali evro območja (Littoz-Monet in Villaneuva Penas 2005, 12-13).

Turčija je muslimanska država s hitro rastočim prebivalstvom, njena vključitev v evropski prostor pa bi lahko bistveno spremenila kulturno homogenost v Evropi in ustvarila radikalna nasprotja na področju vere. Poleg verskih, gospodarskih in političnih argumentov se razprave o članstvu Turčije dotikajo tudi razlik med evropsko kulturo in turško orientalsko kulturo, pri čemer naj bi te razlike imele velike negativne učinke. Vendar ob tem kulturnih razlik ne smemo enačiti z verskimi oz. religioznimi. Ob tem se postavlja vprašanje ali je kulturna integracija Turčije v EU sploh izvedljiva. S tem se verjetno ne bi strinjalo več kot 5 milijonov Turkov, ki živijo v državah članicah EU in so se že vključili v to okolje (Üçer 2006, 207).

Ekonomski vpliv bo precejšen, vendar obvladljiv, saj bodo ekonomske posledice enakovredne zadnji vzhodnoevropski širitvi. Radikalnejši bo vpliv na proces odločanja v EU, saj bo vstop Turčije precej spremenil trenutno ravnovesje med večjimi in manjšimi državami članicami ter s tem povečal kompleksnost procesov odločanja. Geopolitični razvoj pa bo zagotovo počasnejši, vendar je težko predvideti v kolikšni meri. Vstop Turčije bo ne nazadnje soočil EU s problemom upravljanja širitve in širitvenega procesa, ki je povzročil med evropskimi državljani močan odpor. Če bo vstop Turčije med državljani sprejet, je odvisno od več dejavnikov: ekonomske situacije v EU, od integracije manjšin v državah članicah in splošnega geopolitičnega stanja na svetu (Littoz-Monet in Villaneuva Penas 2005, 16).

4.5 Analiza javnega mnenja

V demokraciji je pri oblikovanju politik in držav javno mnenje vedno imelo pomembno vlogo. Glede na količino objavljenih študij o javnem mnenju in evropski integraciji je mogoče trditi, da je velika vloga javnega mnenja na področju evropskih zadev uveljavljeno in znano dejstvo. Z vedno večjim vplivom EU na vsakdanje življenje državljanov v državah članicah in kandidatkah vzporedno raste tudi vloga javnega mnenja.

Politična razprava o vključitvi Turčije v EU se je intenzivneje začela v letu 1999, ko je Turčija postala država kandidatka. Ponekod pa vseeno ne bodo politični voditelji tisti, ki bodo imeli zadnjo besedo. Marsikje so namreč že napovedali, da bodo o priključitvi Turčije razpisali referendum in odločitev prepustili državljanom. Oblasti v Ankari so se medtem že odločile, da bodo po uspešno zaključenih pridružitvenih pogajanjih preverile tudi javno mnenje. Obstaja velika verjetnost, da bo javno mnenje, tako v EU kot v Turčiji, kasneje predstavljalo še eno od ovir za uspešen vstop Turčije v EU (Petkova 2008, 1).

4.5.1 Turško javno mnenje

Novembra leta 2008 je turški predsednik vlade Recep Tayyip Erdogan Turkom obljubil referendum v primeru, da uspešno zaključijo pogajanja z EU. Prepričan je, da bi Turki podprli vstop, a vendar je po njegovem mnenju zdaj še prezgodaj govoriti o tem. Težko je predvideti, kaj se bo zgodilo tako na evropski kot na turški strani, kljub temu pa je zanimiva analiza, kako se je turško mnenje oz. stališče do vstopa v EU skozi leta spreminjalo.

Glede na raziskavo, ki so jo izvedli že v 90-ih, je bila podpora EU med Turki kar visoka. Če bi takrat izvedli referendum, bi 64% turških državljanov glasovalo za vstop v EU, le 30% pa bi se jih opredelilo proti. Tako visoka podpora se je deloma pokazala tudi zaradi takrat zelo dobre podobe Unije v očeh Turkov. Druga raziskava je pokazala, da je hkrati z visokimi pričakovanji glede možnega članstva rasla tudi njihova podpora tej ideji. V zadnjih letih pa se je ta trend obrnil navzdol. Zanimivo je, da se je turška podpora vstopu zmanjšala prav v letu 2005, torej takrat, ko se je EU

končno odločila za začetek pristopnih pogajanj z Ankaro. Tako je v eni od raziskav⁵ odstotek Turkov, ki vidijo svojo državo kot članico v EU, padel iz 73% v letu 2004 na 54% v letu 2006. V letu 2008 je bila podpora še nižja, že pod 50%. To kaže na občutljivost državljanov glede na razvoj dogodkov v politiki. V letu 2006 je namreč EU zamrznila del pristopnih pogajanj oz. pogovorov s Turčijo zaradi neizpolnjevanja evropskih zahtev. Tudi splošna podoba EU med Turki ni več tako dobra kot pred leti. Posledično večina Turkov EU zdaj dojema kot globalnega voditelja, ki je nezaželen (Petkova 2008, 4-5).

Podatki iz javne raziskave Eurobarometer 2008 kažejo, da je včasih težko razumeti, zakaj je turška javna podpora v zadnjih letih tako padla. Tisti, ki so se opredelili, da bi bilo članstvo v EU za Turčijo slabo, niso opredelili posebnih razlogov za takšno mnenje. Javnomnenjske ankete sicer že od leta 2002 naprej kažejo, da je kar 45% Turkov prepričanih, da jih EU noče sprejeti. Ta teorija se opira na več argumentov. Turčija ima kot država kandidatka za polnopravno članstvo v EU pri pogajanjih najdaljšo zgodovino. Skoraj pol stoletja po začetku vstopnega procesa Turčija še vedno ni članica EU. Turki se ob tem sprašujejo, zakaj je proces tako dolgotrajen. Eden od razlogov je zagotovo ta, da Turčija še ni izpolnila vseh zahtev in pogojev za članstvo, čeprav so nekateri pogoji za Turčijo ostrejši v primerjavi s pogoji, ki so jih imele dosedanje države kandidatke. Po raziskavi German Marshall Funda le 26% Turkov verjame, da bo Turčija dejansko postala članica EU. Zaradi negativnega odnosa držav članic do turške kulture se Turki počutijo nezaželene v Evropi, v tem pa je tudi razlog izrazitih sprememb v turškem javnem mnenju. V zadnjih letih so Turki izgubili zaupanje v EU, v veliki meri tudi zaradi evropske politike do ciprskega vprašanja.

Ko bo Turčija uspešno zaključila pridružitveni proces, je pričakovati referendumsko preverjanje javnega mnenja o vstopu na obeh straneh, tako v Turčiji kot v državah članicah EU. Javno mnenje bo lahko celo odločilnega pomena, še posebej v odvisnosti od tega, ali bo EU pripravljena zagotoviti Turčiji polnopravno članstvo in ne le privilegirane partnerstva (ibid., 6-9).

⁵ Transatlantic Trends, German Marshall Fund of the United States

Eurobarometer opravlja raziskave javnega mnenja v zvezi z vstopom v EU tudi v posameznih državah članicah in kandidatkah za vstop v EU. Nacionalno poročilo o zadnji anketi turške javnosti v letu 2009 izpostavlja stališča do nekaterih vprašanj, ki se nanašajo na povezave Turčije z EU.

Turška javnost izpostavlja kot največje probleme in ovire na svoji poti v EU nezaposlenost in gospodarske pogoje. Kar 67% Turkov vidi to kot prvi problem. Zanimiv je podatek, da so na drugo mesto z 42% postavili terorizem, medtem ko le 5% Evropejcev vidi to kot oviro.

Ko so turško javnost vprašali ali menijo, da bi bil vstop Turčije v EU za njihovo državo dober, jih je 57% odgovorilo pritrdilno oz. toliko jih meni, da bi Turčija od vstopa imela koristi.

Celotna podoba EU je pri 46% turške javnosti pozitivna. Zanje EU predstavlja predvsem ekonomsko blagostanje.

Pri vprašanju o evropski identiteti je pričakovano v turški javnosti nizek odstotek tistih, ki se imajo za Evropejce in sicer le 30%. Prevlada pa opredelitev za nacionalno identiteto, ki je tako v Turčiji kot v državah članicah preko 90%.

Glede prihodnosti EU so pričakovanja visoka tako v državah članicah kot v Turčiji, kljub temu pa taka pričakovanja v Turčiji prevladujejo.

Na področju vrednot in človekovih pravic so v javnem mnenju med turško in evropsko javnostjo ponovno precejšnje razlike. Medtem ko Evropejci dajejo večji pomen pravicam otrok, so Turki na prvo mesto postavili gospodarske in socialne pravice. Obe javnosti pa ocenjujeta, da podpora človekovim pravicam v EU ne izpolnjuje pričakovanj in o tem niso dovolj informirani (European Commission 2009a, Standard Eurobarometer 71, 2-4).

4.5.2 Evropsko javno mnenje

V zgodovini EU so imeli do sedaj evropski državljani le enkrat možnost na referendumu izraziti mnenje o širitvi. V Franciji so državljani prvič dobili priložnost, da preprečijo vstop Danski, Veliki Britaniji in Irski leta 1972. Vendar je bilo mnenje pozitivno oz. večina ni nasprotovala tej širitvi. Kljub temu to še ne pomeni, da bi bilo v turškem primeru enako.

Referendum o možni priključitvi Turčiji je napovedala tudi Avstrija, ki je sicer od držav članic najbolj skeptična glede turškega vstopa. Po nekaterih anketah naj bi kar 80% ljudi nasprotovalo tej širitvi. Po podatkih Eurobarometra iz pomladi 2008 je v vseh 27 državah članicah zaznati odklon do Turčije, saj je njihovo članstvo podprlo le 31% vprašanih, kar 55% pa jih je proti. To pomeni, da ima priključitev Turčije do sedaj najmanjšo podporo v zgodovini javnega mnenja o širitvi Unije. Čeprav ob tem ne gre pozabiti, da so Evropejci na splošno malo zadržani do ideje o širitvi EU. Pri vseh 27 članicah je bilo zaznati podporo za širitev le, če bi se priključile Švica, Norveška in Islandija. Rahlo podporo bi dobila tudi Ukrajina, vendar to vse skupaj še vedno ne opravičuje dejstva, da so tako odklonilni in negativni do možnosti vstopa Turčije (Petkova 2008, 2).

Javna raziskava je v letu 2006 pokazala, da več kot polovica Evropejcev meni, da so kulturne razlike prevelike, da bi se lahko Turčija uspešno pridružila ostalim članicam. Take ideje delno povzročajo tudi izjave nekaterih politikov, ki so nemalokrat celo žaljive. Za primer, nekdanji predsednik Francije Valerie Giscard d'Estaing je izjavil, »da je Turčija del druge kulture, ima drugačen način življenja in da bi njena integracija pomenila konec za Evropo«. Sedanji predsednik Nicolas Sarkozy je podobnega mnenja in to tudi rad poudari. Izjavil je celo, »da če bi bili Turki Evropejci, bi to mi zagotovo že vedeli«. Izkrivljene informacije o tem, kakšna država je Turčija in kakšni so Turki, vodi le v negativno mišljenje, ki je uperjeno proti vstopu Turčije v EU. Negativen odziv pri državljanih EU pa se odraža tudi na javnem mnenju Turkov, ki so posledično vedno bolj nenaklonjeni ideji o vstopu svoje države v EU (ibid., 3).

Ne glede na izvedbo morebitnih referendumov ni nobene možnosti, da Turčija postane članica EU, dokler temu nasprotuje večina evropskih državljanov in politikov. Volivci želijo biti prepričani o vsaki veliki spremembi v EU, še posebej to velja za širitev. Čeprav so prednosti vstopa Turčije v EU očitne, ti argumenti nimajo med državljani EU skoraj nobenega vpliva. Eden od razlogov bi lahko bil, da so argumenti za ali proti širitvi drugačnega značaja. Za večino državljanov so pomisleki povezani s širitvijo EU, neposredno povezani tudi z osebnimi strahovi, kot je izguba delovnega mesta, grožnja terorizma ali ogrožanje nacionalne kulture. Hkrati so prednosti vstopa strateške, dolgoročne in precej abstraktne: bodoča ekonomska rast, močnejša

zunanja politika EU ali energetska varnost. Rezultat teh nasprotij se kaže v tem, da podporniki in nasprotniki turškega vstopa razmišljajo popolnoma diametralno (Barysch 2007b, 2).

Ena prvih anket javnega mnenja je bila s strani Evropske komisije opravljena že leta 1976. Devet držav članic, kolikor jih je štela skupnost po prvi širitvi, so spraševali, katero državo bi si želeli v povezavi v bližnji prihodnosti. Že takrat se je le 10% vseh anketirancev odločilo, da bi bila to lahko Turčija. Analitiki so takšen rezultat pripisovali geografski in kulturni oddaljenosti, ki naj bi v večji meri tudi določala subjektivno oddaljenost v primeru Turčije.

V naslednji raziskavi, leta 2002, se je sicer pokazalo, da zahodni Evropejci vedo o Turčiji malo več, zahvaljujoč turizmu, potovanjem in splošnim informacijam. Še vedno pa je Turčija dobila najnižjo podporo med vsemi možnimi državami kandidatki. Kar 47% anketirancev od 15 držav članic je nasprotovalo turški vključitvi in le 31% bi se z njo strinjalo. V raziskavi leta 2006 je večina anketiranih Evropejcev še vedno videla priključitev Turčije le kot turški interes, ne pa interes EU. Le 20% anketiranih je videlo v njenem morebitnem vstopu skupne interese, torej tako za Turčijo kot EU. Še vedno pa je zgolj 39% vprašanih podpiralo idejo o vstopu, 48% pa ji je nasprotovalo, tudi če bi Turčija izpolnila vse zahtevane obveznosti (Servantie 2007, 1).

4.5.3 Raziskava javnega mnenja Eurobarometer 2005 - 2009

Raziskava javnega mnenja Eurobarometer vsako leto med drugim preveri, kakšno je mnenje držav članic EU in držav kandidatki o nadaljnji širitvi EU. V okviru te raziskave je vsako leto postavljeno vprašanje:

»Kakšno je vaše mnenje glede bodoče širitve EU, ki bi v prihodnosti vključevala druge države?«

Bolj natančno je izpostavljeno tudi vprašanje:

»Katero državo bi si v prihodnosti želeli kot članico EU?«

Metodologija se v raziskavi skozi leta spreminja, ker se prilagaja aktualnim političnim spremembam. Tako so se v raziskavah javnega mnenja po uradnem začetku

pogajanj Turčije za vstop v EU pojavila tudi bolj podrobna vprašanja v zvezi z opredelitvijo javnosti do vstopa Turčije v EU, vendar pa to vprašanje ni zajeto v celotnem analiziranem obdobju.

Jesenska raziskava Eurobarometra v letu 2005 kaže, da 49% anketirancev podpira nadaljnjo širitev EU, 39% pa temu nasprotuje. Javno mnenje o bodoči širitvi se precej razlikuje po posameznih državah članicah. Največjo podporo širitvi izkazuje javnost v Grčiji (74%), v Sloveniji (74%) in na Poljskem (72%). Nasprotovanja so najbolj očitna v Franciji, Nemčiji, Avstriji in Luksemburgu, kjer 6 od 10 anketirancev nasprotuje širitvi. Med državami kandidatkami je najbolj izstopala Turčija, kjer je podpora javnosti za širitev od 66% pomladi 2005 upadla na 52% jeseni 2005.

Ob natančnejši analizi podpore javnega mnenja glede vključevanja novih držav članic ugotovimo, da so največjo podporo dobile države EFTA (European Free Trade Association): Islandija (68%), Norveška (77%) in Švica (77%). Na seznamu zaželenih novih članic Turčija zaseda zadnje mesto z 31% podpore in 55% proti njenemu vstopu (European Commission 2005, Standard Eurobarometer 64, 29-31).

Tik pred peto širitvijo EU oz. pred vstopom Bolgarije in Romunije v EU ostaja razlika med tistimi, ki širitev EU podpirajo in njenimi nasprotniki majhna. V povprečju 46% državljanov širitev podpira, 42% pa ji nasprotuje. V tem povprečju je prišlo do največjih razlik pri podpori, kjer je ta precej višja v desetih novih državah članicah kot v državah EU-15. Najnižja podpora je ponovno pri istih državah kot v raziskavi preteklega leta.

Podpora javnega mnenja glede vključevanja novih držav članic, ostaja na visoki ravni za države področja EFTA. Turčija je ponovno najmanj zaželena, saj je podpora njeni priključitvi še padla in sicer na raven 28%, medtem ko 59% njenemu vstopu nasprotuje.

Opredelitev javnosti do vprašanja širitve je bilo v tej raziskavi še razširjeno z dodatnimi vprašanji glede vstopa Turčije, in sicer: »Ali bi morala Turčija za vstop izpolnjevati določene pogoje?«. Rezultati kažejo, da je kot najbolj pomembno izpostavljeno spoštovanje človekovih pravic (85%) ter napredek v gospodarski rasti (77%). Več kot 6 od 10 anketirancev je izrazilo bojazen, da bi se z vstopom Turčije povečalo število imigrantov v najbolj razvite države EU (66%). Nadalje 61% anketirancev meni, da so kulturne razlike med državami članicami prevelike, da bi se

lahko Turčija vključila v EU. Malo več kot polovica, 56% anketirancev, meni, da Turčija geografsko pripada Evropi, medtem ko 40% ocenjuje, da je Turčija že zgodovinsko del Evrope. Glede vpliva Turčije na krepitev varnosti v regiji le 33% meni, da bi jo Turčija lahko okrepila (European Commission 2006, Standard Eurobarometer 66, 218-226).

EU šteje v letu 2007 z vstopom Bolgarije in Romunije 27 članic. Podpora javnega mnenja za nadaljnjo širitev se je v tem obdobju še povečala in sicer na 49%, precej pa je upadel delež nasprotnikov, ki je v tem obdobju znašal le še 39%. Pri tem je tipično, da je podpora širitvi v 12 novih državah članicah bistveno večja (68%), v državah EU-15 pa le 43%. V primerjavi s preteklim letom je podpora v novih državah članicah kljub temu nekaj nižja (European Commission 2007, Standard Eurobarometer 67, 30-33).

Podpora nadaljnji širitvi je v letu 2008 ponovno rahlo upadla in sicer na 47%, medtem ko je širitvi nasprotovalo 39% anketirancev. Podpora še vedno ostaja največja na strani 12-ih novih držav članic. Med državami kandidatkami je podpora širitvi v Turčiji ponovno zrasla in sicer na 52%. Še nekaj večja pa je tudi pri turški ciprski skupnosti in sicer 57%.

Podpora javnega mnenja glede vključevanja novih držav članic ostaja visoka za države področja EFTA: Norveška (68%), Švica (77%), Islandija (71%), ter v nekaj manjši meri za Hrvaško (52%). Podpora za vstop Turčije je enaka kot v letu 2005 in sicer 31%, medtem ko več kot polovica anketiranih (55%) njenemu vstopu nasprotuje. Turčija je tako še vedno zadnja na lestvici zaželenih držav v EU.

Čeprav večina anketirancev vstopu Turčije nasprotuje, pa ostajajo razdeljeni glede vprašanja o vključitvi Turčije po izpolnjenih določenih pogojih s strani EU. Pri tem vprašanju 45% anketirancev podpira vključitev Turčije v EU, delež nasprotnikov pa je približno enakovreden. Zanimiv je tudi podatek, da je podpora turškemu članstvu v EU višja v nekaterih državah članicah, kot v Turčiji sami. Medtem ko 55% državljanov Turčije podpira vključitev v EU, je podpora višja na Poljskem (59%), v Sloveniji (59%), na Danskem (64%), v Romuniji (67%) ter na Nizozemskem in na Švedskem (71%) (European Commission 2008, Standard Eurobarometer 69, 25-32).

V najnovejši raziskavi Eurobarometra v letu 2009 se je trend podpore nadaljnji širitvi EU temeljito spremenil, saj večina Evropejcev temu nasprotuje. Le še 43% javnosti

podpira nadaljnjo širitev EU, medtem ko ji 46% nasprotuje. Delitev med starimi in novimi državami članicami glede tega mnenja ostaja nespremenjena, saj je podpora širitvi še vedno največja med slednjimi. Tako med novimi državami članicami 64% javnosti bodoče širitve podpira, 21% pa jim nasprotuje. Stališče v okviru držav EU-15 je nasprotno: 38% javnosti nadaljnjo širitev podpira, medtem ko ji 52% nasprotuje. Največji nasprotniki širitve so še vedno v Luksemburgu, Avstriji, Nemčiji in Franciji (European Commission 2009, Standard Eurobarometer 71, 159-160).

V analizi podpore za nadaljnjo širitev EU je iz trenda raziskav javnega mnenja Eurobarometer mogoče ugotoviti, da je podpora nadaljnji širitvi v petletnem obdobju upadla, v letu 2009 pa je prišlo do ključne spremembe, saj je prvič delež nasprotnikov nadaljnji širitvi večji (46%) od tistih, ki to širitev podpirajo (43%). Obrat v javnem mnenju glede bodoče širitve je mogoče pripisati tudi težavam, s katerimi se EU spopada po vseh dosedanjih širitvah, morda pa tudi dejstvu, da v času finančne krize širitev EU nima več tako visoke podpore, saj so anketiranci bolj občutljivi za reševanje osebnih in nacionalnih težav (Tabela 4.1).

Tabela 4.1: Rezultati javnomnenjskih raziskav glede bodoče širitve EU

Leto	2005	2006	2007	2008	2009
Za (v %)	49	46	49	46	43
Proti (v %)	39	42	39	40	46
Neopredeljeni	12	12	12	14	11

Vir: European Commission Public Opinion (2005, 2006, 2007, 2008, 2009)

Glede vprašanja »Katero državo bi si v prihodnosti želeli kot članico EU?« je podpora Turčiji nizka, saj anketiranci večino podpore namenjajo članicam EFTA (Islandija, Norveška in Švica), medtem ko je Turčija tradicionalno na zadnjem mestu zaželenih držav. Celovitega trenda podpore vstopu Turčije ni bilo mogoče analizirati zaradi spremembe metodologije v javnih raziskavah Eurobarometer, kjer se omenjeno vprašanje pojavlja le občasno. Kljub temu pa je tudi iz občasnih raziskav jasno razvidno, da državljani EU v povprečju niso naklonjeni vstopu Turčije v EU, čeprav ima slednja bistveno višjo podporo med novimi državami članicami, kot med prvotnimi državami EU-15, ki so tradicionalno njene najmočnejše nasprotnice.

4.6 Predvidevanja za nadaljevanje pogajanj

Iz dosedanjega razvoja v pogajalskem procesu je mogoče zaključiti, da je širitev za obstoječe države članice manj pomembna kot za kandidatko samo. Nove države članice pridobivajo bistveno več, dolgoročno pa je ta pridobitev v največji meri odvisna od njihove sposobnosti prilagoditve domačih institucij in s tem tudi možnosti za razvoj.

Letno poročilo Evropske komisije o napredku pri pogajanjih Turčije za polnopravno članstvo kaže, da je bil v preteklem letu vendarle dosežen določen napredek, kljub temu pa je poročilo kritično glede svobode izražanja, neodvisnosti sodstva in vpliva vojske na politične zadeve ter opozarja na potrebo po hitrejših reformah v procesu prilagajanja (Evropska komisija 2009b).

Turčija je v dosedanjih pogajanjih uspela zaključiti le enega od 35 pogajalskih poglavij, medtem ko je zaradi nerešenega ciprskega vprašanj osem poglavij od decembra 2006 blokiranih. Odpiranje nadaljnjih petih poglavij je blokirala Francija, ker je prepričana, da bi bila za vključitev Turčije bolj primerna ohlapnejša oblika partnerskega sodelovanja in ne integracija države kot polnopravne članice EU (Chislett 2009, 1).

EU zdaj vedno bolj glasno izraža željo, da bi svoja tržna, demokratična in upravljavska pravila razširila z Evropsko sosedsko politiko (ESP). Pri tem gre za širjenje upravljanja EU prek njenih meja. Zadnji krog širitve je namreč ponovno sprožil razprave o mejah, med drugim tudi zato, ker se je kopenska meja EU s preostankom celine povečala s 1300 na 5100 kilometrov. Čeprav se sosedska politika največkrat omenja v okviru držav, ki naj niti ne bi imele možnosti postati države kandidatke za članstvo, se to možnost vedno večkrat omenja tudi v primeru Turčije, čeprav le ta že ima status kandidatke. Nastanek ESP pa je za Turčijo bolj kot ne slaba novica. »Polovična« rešitev, ki jo predstavlja sosedska politika, bi ustrezala mnogim evropskim politikom, ki Turčijo obravnavajo kot težavo. Po mnenju nekaterih gre namreč za državo, ki je prevelika, prerевна in preveč islamska, da bi jo EU lahko zlahka sprejela medse. Zadnje razprave o Turčiji kot članici v prihodnjem desetletju

so pripeljale Komisijo do predloga, da je zaključek pristopnih pogajanj odprt, kar pomeni, da vključitev Turčije v EU ni zagotovljena. Ob tem je znano, da bi se Ankara težko sprijaznila s čim drugim kot polnopravnim članstvom. EU torej ostaja morebiten zasilni izhod, če bi se izkazalo, da ga potrebuje in sicer v obliki sosedске politike.

Ob tem ne gre pozabiti, da se sosedska politika razlikuje od širjenja. V tem kontekstu je zanimiv komentar, ki ga je podal nekdanji predsednik Evropske komisije Romano Prodi, in sicer, »da si lahko EU in njeni sosedi delijo vse razen ustanov, oz. da si EU zamišlja povezovanje tudi brez širitve« (Delanty in Rumford 2008, 159-162).

ZDA kot ena od svetovni velesil imajo prav tako do neke mere vpliv na bodoče članstvo Turčije v EU. Pri tem ne gre zanemariti strateškega položaja Turčije in dejstva, da je le-ta ena od dolgoletnih in pomembnih članic zveze NATO, kar ima lahko pri združevanju z Evropo tudi določen vpliv.

Ko je zdajšnji ameriški predsednik Barack Obama obiskal Evropo, je med države, kjer se bo ustavil, uvrstil tudi Turčijo. Dejstvo, da obišče Turčijo kot del Evrope in ne kot Bližnji vzhod, očitno kaže, da misli, da prihodnost Turčije leži v EU. Podprl je njihovo prizadevanje za članstvo, prav tako pa jih je spomnil, da morajo nadaljevati z reformami, če so s prošnjo za članstvo mislili resno. Francoski predsednik je v odzivu spomnil ameriškega gosta, da je odločitev o morebitnih novih članicah EU le v pristojnosti dosedanjih članic EU. Podobno, a bolj blago verzijo, je posredovala tudi nemška kanclerka, še ena velika nasprotnica vstopa Turčije, Angela Merkel. To sicer ni bil prvi primer, ko je ameriški voditelj skušal namigniti Evropi glede Turčije, a se je tako kot v preteklosti to vedno izkazalo za neproduktivno. Ironično je sicer, da je turški pridružitveni proces ogrožen ravno v času, ko se turški strateški položaj za EU pomembno povečuje, saj je Turčija v svoji regiji precej vplivna. Po ustavljeni dobavi plina s strani Rusije v januarju 2009 se je EU še enkrat zavezala, da bo v prihodnje poiskala tudi druge vire, da ne bo tako odvisna od samovoljnih ruskih odločitev. Seveda pa najboljše alternativne poti za to tečejo prav preko Turčije. Zato bi bilo dobro, da bi se nekateri evropski voditelji namesto z besedami ameriškega predsednika raje ukvarjali z vprašanjem, kako v prihodnje rešiti morebitno članstvo Turčije kot polnopravne članice, in s tem prej omenjene ideje glede rešitve energetskih težav in dobave plina (Barysch 2009).

ZDA podpirajo turško priključitev EU zaradi gospodarskih interesov. Poleg ekonomskega razcveta vidijo hkrati tudi priložnost za svoje investicije. Še bolj pomemben razlog pa je geostrateški položaj Turčije, saj meji na Irak ter je tako rekoč na meji Bližnjega vzhoda in celotnega Arabskega polotoka. Tukaj ZDA vidijo priložnost zase, saj v regiji potrebujejo zaveznika v svojem boju proti terorizmu. Pri tem potrebujejo nekatere evropske države, ki jim lahko pomagajo v boju z islamskimi skrajneži. Prav tako računajo, da bi priključitev Turčije vplivala na izboljšanje odnosov med islamskim in krščanskim svetom. Turčija bi sprejela nekatere norme zahodnega sveta ter prinesla v islamski svet mogoče celo kakšne nove vrednote. S tem bi lahko pomembno vplivala na zmanjšanje grožnje terorizma v širši regiji (Kovač 2005).

5 ZAKLJUČKI IN UGOTOVITVE

Turčija vztraja na svoji poti v Evropo že več kot pol stoletja. Čeprav se o pogajanjih in uresničevanju zahtevanih reform bolj resno govori šele zadnja leta, je potrebno turško pot do tako zelenega članstva v evropski združbi pogledati s širše perspektive. Že v času križarskih vojn je bilo krščanstvo neizbežno povezano z muslimanskim svetom, ko so se kristjani borili proti muslimanom, v ospredju pa je bila tako kot pri vseh drugih spopadih želja po prevladi. Že iz zgodovine je znano, da je religija lahko močan dejavnik, v primeru Turčije pa je jasno, da predstavlja odločilni dejavnik še danes. Kako naj si sicer drugače razlagamo, da politiki kot argument proti vključitvi Turčije izpostavljajo prav muslimansko kulturo, ki naj bi bila tako zelo drugačna od krščanske, da predstavlja moteči element. Tega sicer ne gre zanikati, a prav z asimilacijo drugačne kulture bi Evropa lahko dokazala, da ni le krščanski klub, kot jo nekateri radi poimenujejo, ter da se je sposobna razvijati v okviru splošne globalizacije v svetu.

V diplomski nalogi sem izpostavila mnogo pozitivnih in negativnih dejavnikov, ki bi sledili v primeru turškega članstva v EU. Vendar bi se morala EU najprej sama odločiti, kje bo postavila svoje meje ter v kolikšni meri je pripravljena in sposobna za nadaljnjo širitev. S širitvami v preteklosti se je sicer pokazalo, da se je tudi evropska identiteta spreminjala in dobivala drugačno podobo, pri tem pa je pridobivala na multikulturalnosti in različnosti. V številnih analizah sem zasledila, da tokrat niti EU niti Turčija nista pripravljena na širitev v takšnem obsegu. Glede na izkušnje z dosedanjimi širitvami in vsemi prilagoditvami, ki so bile ob tem potrebne, se mi zdi, da je EU že preizkusila, kakšne spremembe so potrebne tudi na njeni strani. Pri tem bo verjetno ključnega pomena, na kakšen način bo ustrezno prilagodila svoje institucije.

Ob analizi političnih in formalnih kriterijev, ki jih mora izpolniti vsaka nova država članica, lahko ugotovimo, da je Turčija še precej oddaljena od polnopravnega članstva. Kljub temu, da so se v državi zgodili mnogi premiki, in da so v zadnjih letih sprejeli veliko reformnih ukrepov, je to še vedno premalo za evropske zahteve. Veliko pove dejstvo, da je od 35 poglavij trenutno zaprto le eno. Na tem področju predvsem Turčijo čaka še veliko dela. Posebej občutljiva tema je spoštovanje človekovih pravic, pri tem pa EU upravičeno ne bo popuščala. Vse države članice morajo dosegati kriterije in upoštevati sprejeto evropsko zakonodajo, zato to še toliko

bolj velja za državo, ki kandidira za vstop. Turčija bo morala ob tem upoštevati, da prilagoditev in izvajanje evropske zakonodaje ne bo lahka naloga, ki bi jo bilo mogoče izpolniti v kratkem časovnem obdobju.

EU je tudi zaradi vseh dosedanjih krogov širitve trenutno v položaju, ko precej zadržano gleda na nadaljnjo širitev. Ob tem ni pomembna le institucionalna reforma, ampak tudi njena sposobnost, da ima do vseh držav kandidatk enake kriterije. Vedno bolj glasne so kritike, da EU Turčiji namenoma otežuje položaj in ji postavlja nemogoče pogoje in pravila, ker dejansko ni v njenem interesu, da bi Turčija sploh dobila priložnost za članstvo. To lahko potrди tudi dejstvo, da je EU začetek pristopnih pogajanj uradno potrdila šele četrto stoletje po turški prošnji za vstop. Dvoličnost so ji upravičeno očitali tudi ob sprejemu Cipra, ki je postal del EU v letu 2004, in to kljub temu, da ciprskega vprašanja v zvezi s severnim delom otoka še niso razrešili. S tem je EU verjetno zamudila priložnost, da bi ta problem uredila enkrat za vselej po mirni poti.

V uvodnem delu sem postavila hipotezo, da bi Turčija s svojim vstopom prinesla več negativnih posledic kot pozitivnih. Prav tako naj bi med dosedanje države članice vnesla razkol. Po vsem, kar sem zapisala, lahko hipotezo delno potrdim, delno pa zanikam. Med negativnimi posledicami njenega vstopa sem izpostavila predvsem institucionalne, gospodarske in geopolitične posledice. Pri tej širitvi bi šlo res za velike razsežnosti, saj bi se meje EU na en mah premaknile daleč na vzhod. Prav tako je na mestu vprašanje, ali bila tako velika EU res še obvladljiva oz. na kakšen način bi se porušilo sedanje ravnovesje med državami članicami. Potrebno je upoštevati tudi, da je Turčija po velikosti sicer skoraj enakovredna Nemčiji, še zdaleč pa ji ne sledi po gospodarski moči. Še največ pomislekov je v zvezi s kulturno različnostjo Turčije. Mnogi politiki radi poudarijo, da je muslimanski značaj države lahko glavna ovira za normalno asimilacijo Turčije v evropsko »družino«. Turčija ima sicer res še najbolj očiten problem z varovanjem pravic manjšin, a tudi tu je prišlo do velikega napredka, ko so med drugim sprejeli nov kazenski zakonik. Prav tako so vidno zmanjšali vpliv vojske na delovanje države. Pri vseh teh reformah je Turčiji nadaljnja pot v EU lahko le vzpodbuda, vendar bo morala hitrost reform bistveno pospešiti.

Za potrditev hipoteze pa najbolj govori dejstvo, da lahko predstavlja javno mnenje, tako v EU kot v Turčiji predstavlja eno od bistvenih ovir za vstop Turčije v EU. Veliko škodo pri tem delajo izjave nekaterih evropskih politikov. Kolikšno moč ima lahko

njihovo mnenje, je razvidno v nekaterih anketah javnega mnenja, kjer odklonilnemu stališču vodilnih državnikov sledi tudi ljudstvo. Spremembe javnega mnenja so privedle do stanja, ko je podpora turškemu približevanju EU padla tudi v Turčiji, saj se Turki počutijo vedno bolj nezaželeni. Tako vedno pogosteje razmišljajo, da integracija v EU morda ni njihova najboljša prihodnost. Škoda bi bilo, če EU ne bo sprevidela, da bi Turčija kot članica lahko veliko prispevala. Imeti zaveznika na področju Bližnjega vzhoda bo v prihodnje veliko bolj pomembno kot je bilo v preteklosti.

Postavljeno hipotezo lahko delno tudi zanikam, kar sem ugotovila na osnovi mnenj, da bi Turčija lahko predstavljala most krščanske Evrope k islamu, in da bi na ta način dobili povezavo, ki bi bila za zgled drugim, bolj nemirnim območjem. Obstajajo tudi strateške prednosti na ravni sodelovanja in varnosti. Turčija bi ob vključitvi v EU lahko precej vplivala na evropsko zunanjo in varnostno politiko, ter v tem okviru veliko prispevala k stabilnosti na območju vzhodnega krila Evrope, saj bi EU tako mejila na Iran, Irak in Sirijo. Nadalje bi članstvo Turčije pomenilo tudi priložnost za neposredna tuja vlaganja, ki jih Evropa zaradi nizke gospodarske rasti še posebej potrebuje. V prihodnosti bo tudi odvisnost od energetskega virov v Evropi vedno večja, zato bi bilo v tem pogledu smiselno, da bi evropski politiki razmišljali dolgoročno in širše kot do sedaj. Vključitev Turčije bi to vprašanje delno olajšala, saj bi se s tem zmanjšala evropska odvisnost od ruskega plina. Na ta način bi Evropa rešila enega trenutno najbolj aktualnih problemov na področju oskrbe z energijo. Vse naštetje utemeljitve kažejo, da hipoteze ni mogoče potrditi v celoti.

Iz vsega tega lahko sklepam, da je turško približevanje daleč največji izziv, s katerim je bila EU soočena do sedaj. Očitno je, da ne Turčija ne EU nista pripravljeni na širitev, prav tako pa se nobena stran v tej smeri ne trudi dovolj. Kaj se bo zgodilo v prihodnosti, je težko napovedati, dokler obe strani nimata bolj jasno oblikovanih stališč do reševanja te združitve, oz. dokler se jasen premik ne zgodi pri tistih, ki imajo v rokah vse vzvode za pospešitev celotnega procesa.

6 LITERATURA

1. Andoura, Sami. 2005. *EU's capacity to absorb Turkey*. The Royal Institute for International Relations, EGMONT/ European affairs publications. Dostopno prek: <http://www.egmontinstitute.be/papers/06/eu/EU-Turkey.pdf> (9.november 2009).
2. Archick, Kristin. 2005. *European Union Enlargement*. CRS Report for Congress. Dostopno prek: <http://digital.library.unt.edu/govdocs/crs/permalink/meta-crs-6721:1> (18. oktober 2009).
3. Barysch, Katinka. 2007a. *Turkey role in European energy security*. Centre for European Reform. Dostopno prek: http://www.cer.org.uk/pdf/essay_turkey_energy_12dec07.pdf (12. oktober 2009).
4. --- 2007b. *What Europeans think about Turkey and why*. Centre for european reform (CER) Essays. Dostopno prek: http://www.cer.org.uk/pdf/essay_turkey_barysch_25sept07.pdf (15.april 2009).
5. --- 2009. *Turkey's future lies with Europe*. Centre for European Reform. Dostopno prek: http://www.cer.org.uk/articles/barysch_guardian_blog7april09.html. (31. maj. 2009).
6. Bebler, Anton. 2007. *Uvod v evropske integracije*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
7. Boden, Martina. 2004. *Evropa naša preteklost in sedanost*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
8. Božič, Kristina. 2009. Slovenija bi bila lahko celo suspendirana, če bi počela neumnosti (intervju: Erik Oddvar Eriksen). *Dnevnik, Objektiv* (14. avgust):17-19.
9. Cardini, Franco. 2003. *Evropa in islam*. Ljubljana: Založba *cf.
10. Chislett, William. 2009. *The EU's Progress Report on Turkey's Accession: Sluggish Steps Forward*. Elcano Royal Institute. Dostopno prek: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/538e59804fefbdb0b6aaff8bf7fc5c91/ARI145-2009_Chislett_EU_Report_Turkey_Accession_2009.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=538e59804fefbdb0b6aaff8bf7fc5c91 (15. november 2009).

11. Cussans, Thomas, Philip Parker, Barry Winkleman, Oliver Cicely, Meta Sluga, Peter Štih in Vasko Simoniti, ur. 1995. *The Times atlas evropske zgodovine*. Ljubljana: Slovenska knjiga.
12. Davies, Norman. 1997. *Europe, a History*. London: Pimlico.
13. Delegation of the European Commission to Turkey. 2009. *Turkey's EU Accession Negotiations*. Dostopno prek: http://www.avrupa.info.tr/Bilgi_Kaynaklari/Basin_Duyurulari,Press_Muzakere.html?LanguageID=2 (7. november 2009).
14. Den Boer, Pim, Peter Bugge in Ole Woever. 1995. *The History of the Idea of Europe*. London: Routledge.
15. Euractiv. 2009. *Turkey accession and Cyprus*. Dostopno prek: <http://www.euractiv.com/en/enlargement/turkey-accession-cyprus/article-135940> (18. oktober 2009).
16. European Commission Public Opinion. 2005. *Standard Eurobarometer 64*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb64_first_en.pdf (26. november 2009).
17. --- 2006. *Standard Eurobarometer 66*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_en.pdf (26. november 2009).
18. --- 2007. *Standard Eurobarometer 67*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb67/eb67_en.pdf (26. november 2009).
19. --- 2008. *Standard Eurobarometer 69*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb69/eb69_part3_en.pdf (26. november 2009).
20. ---2009a. *Standard Eurobarometer 71*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb71/eb71_std_part1.pdf (26. november 2009).
21. --- 2009b. *Standard Eurobarometer 71. National Report on Turkey*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb71/eb71_tr_en_exec.pdf (26. november 2009).
22. Evropska komisija. 2009a. *Širitev. Pogoji za članstvo*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/conditions-for-enlargement/index_sl.htm (12. oktober 2009).
23. --- 2009b. *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Enlargement Strategy and Main Challenges 2009-2010*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu.enlargement/pdf/key_documents/2009/strategy_paper_2009_en.pdf (24. november 2009).

24. Evropski parlament. 2009. *EP President Jerzy BUZEK meets with Egemen BAGIS, Turkish Chief Negotiator for EU accession*. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/eplive/expert/shotlist_page/20091019SHL62757/default_sl.htm (8. november 2009).
25. Fabinc, Ivo. 1999. *Kompleksnost starega in novega sveta*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
26. Ferle, Tina. 2005. *Članice EU glede turškega približevanja povezavi razdeležene*. Slovenska tiskovna agencija. Dostopno prek: <http://www.sta.si./vest.php?s=s&id=980288> (18. april 2009).
27. Fischer, Joschka. 2006. Turčija in Evropa: dva vlaka na poti k trku. *Delo*, 227 (30. september).
28. Gerard, Delanty in Chris Rumford. 2008. *Nov razmislek o Evropi: družbena teorija in pomeni evropeizacije*. Ljubljana: Sophia.
29. Gros, Daniel, Ben Crum in Anna Turmann. 2004. *Enlargement: A Process rather than a point in time*. Centre for European Policy Studies. CEPS Policy Brief 51. Dostopno prek: <http://www.ceps.eu/book/enlargement-process-rather-point-time> (22. november 2009).
30. Hannay, David. 2009. *Cyprus: the cost of failure*. Centre for european reform Essays. Dostopno prek: http://www.cer.org.uk/pdf/bn_cyprus_1sept09.pdf (17. november 2009).
31. Hay, Denys. 1995. *Evropa; rojstvo ideje*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
32. Hladnik-Milharčič, Ervin. 2009. Nobenih problemov s sosedi. Intervju Ahmed Davutoglu, turški zunanji minister. *Dnevnik, Objektiv*, 10 (5. septemeber):10-12.
33. House of Commons, United Kingdom Parliament. 2008. *Keeping the door wide open: Turkey and EU Accession*. Report of Session 2007-08. Dostopno prek: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200708/cmselect/cmberr/367/367i.pdf> (18. oktober 2009).
34. Južnič, Stane. 1985. *Politična zgodovina 20. Stoletja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
35. Kezunovič, Maja, ur. 2003. *Slovenija in Evropska unija: o pogajanjih in njihovih posledicah*. Ljubljana: Urad Vlade RS za informiranje.

36. Kocijančič, Maja. 2005. *EU in Turčija bosta 3. oktobra začeli pristopna pogajanja, ali pač ne? (ozadje)*. Slovenska tiskovna agencija. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=981808> (18. april 2009).
37. Kovač, Igor. 2005. *Zelena luč za začetek pogajanj o vstopu v EU s Hrvaško in Turčijo*. Slovensko panevropsko gibanje. Dostopno prek: http://www.panevropa.si/odbori/mlada_panevropa/referati/referat_1.htm (14. oktober 2009).
38. Littoz-Monet, Annabelle in Villaneuva Beatriz Penas. 2005. *Turkey and the European Union, the implications of a specific enlargement*. The Royal Institute for International Relations, EGMONT/ European affairs publications. Dostopno prek: <http://www.egmontinstitute.be/papers/050404Turquie-ALM-BVP.pdf> (9. november 2009).
39. Mastnak, Tomaž. 1998. *Evropa med evolucijo in evtanazijo*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
40. Moussis, Nicolas. 1999. *Evropska unija: Pravo, ekonomija, politike*. Ljubljana: Littera picta.
41. Neuwahl, Nanette. 2005. Turkish EU Accession and EU Foreign Policy. V *Turkey on its way to the EU*, ur. Marc Vuylsteke in Floricica Olteanu, 11-35. Collegium 31. Dostopno prek: <http://www.coleurop.be/content/publications/pdf/Collegium%2031.pdf> (16. oktober 2009).
42. Ocvirk, Drago K. 2007. Religija v oblikovanju Evrope. V *Zbornik o Evropski Uniji*, ur. Bogomil Ferfila, 191-216. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
43. Petkova, Lenka. 2008. *Turkey's EU membership and the public opinion. Despite borders*. Central and Eastern European Watch. Dostopno prek: http://www.despiteborders.com/clanky/data/upimages/petkova_turkey_eu_public_opinion.pdf (25. oktober 2009).
44. Servantie, Alan. 2007. European public opinion on Turkey. *The Bridge magazine. A quarterly review in European integration* (6). Dostopno prek: http://www.bridgemag.com/magazine/index.php?option=com_content&task=view&id=261&Itemid=75 (15. oktober 2009).
45. Tekin, Ali. 2005. Future of Turkey–EU relations: a civilisational discourse. *Futures* 37(4): 287-302. Dostopno prek: http://www.sciencedirect.com/science?_ob=MIimg&_imagekey=B6V65-4GV9SM6-6-1&_cdi=5805&_user=1818001&_orig=search&_coverDate=03%2F31%2F2006&_sk=999619997&view=c&wch

- p=dGLbVzb-zSkzS&md5=4457fc1de2da0e12ebdf7c30d988f75f&ie=.pdf (15. november 2009).
46. Toplak, Cirila. 2003. *Združene države Evrope, zgodovina evropske ideje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
47. Ulgen, Sinan. 2007. Turkey's EU accession. *The bridge magazine. A quarterly review in european integration* (5). Dostopno prek: http://www.bridge-mag.com/magazine/index.php?option=com_content&task=view&id=188&Itemid=74 (16. november 2009).
48. Üçer, Elif. 2006. Turkey's accession to the European Union. *Futures* 38(2): 197-211. Dostopno prek: http://www.sciencedirect.com/science?_ob=MIimg&_imagekey=B6V65-4GV9SM6-6-&_cdi=5805&_user=1818001&_1orig=search&_coverDate=03%2F31%2F2006&_sk=999619997&view=c&wchp=dGLbVzb-zSkzS&md5=4457fc1de2da0e12ebdf7c30d988f75f&ie=/sdarticle.pdf (15. november 2009).

PRILOGA

Priloga A: Ključni datumi na poti vstopa Turčije v EU

September 1959	Turčija vloži prijavo za pridružitveno članstvo v EGS
September 1963	Podpis Pridružitvenega sporazuma (znan kot Sporazum iz Ankare), ki predstavlja prvi temelj za vzpostavitev carinske unije med državo in EU ter kasnejšo morebitno integracijo v EU
November 1970	V Bruslju pride do podpisa Dodatnega protokola in drugega finančnega protokola, ki zagotovita osnovo za vzpostavitev carinske unije med Turčijo in EU
April 1987	Turčija vloži prijavo za polnopravno članstvo v EGS
1995	Pridružitveni Svet Turčija – EU dokonča sporazum o vzpostavitvi carinske unije med Turčijo in EU
December 1997	V Luxemburgu Svet EU razglasi Turčijo kot ustrezno, da postane članica EU
December 1999	Svet EU v Helsinkih potrdi status Turčije kot kandidatke za vstop v EU na enakovredni ravni z ostalimi kandidatkami
Marec 2001	Svet EU sprejme dokument Pristopnega partnerstva za Turčijo
Maj 2003	Svet EU sprejme revidirano različico pristopnega partnerstva za Turčijo
Oktober 2004	Evropska komisija predstavi priporočila o napredku Turčije pri pogajanjih ter odprtih vprašanih na tem področju
December 2004	Svet EU določi pogoje za začetek pogajalskega procesa
Junij 2005	Evropska Komisija sprejme dokument »Komunikacija o civilno-družbenem dialogu med EU in kandidatkami za vstop«. S tem dokumentom vzpostavi možnosti za povezave med civilno družbo v EU in državami kandidatkami.
Oktober 2005	Svet EU sprejme pogajalski okvir, ki določa ključne principe pogajanj
Oktober 2005	Začetek procesa Screeninga
December 2005	Svet EU sprejme revidirano različico pristopnega partnerstva za Turčijo revidirano različico pristopnega partnerstva za Turčijo
Junij 2006	Odpiranje in zapiranje poglavja Znanost in raziskave
December 2006	Glede na dejstvo, da Turčija ni podpisala dodatnega protokola za Ciper v okviru sklepanja Ankarskega sporazuma, se Svet EU odloči, da do izpolnitve obveznosti iz protokola zamrzne zapiranje poglavij in odpiranje osmih novih poglavij: Prost pretok blaga, Prost pretok storitev, Finančne storitve, Kmetijstvo in razvoj podeželja, Ribištvo, Transportna politika, Carinska unija in Zunanji odnosi.
Marec 2007	Odpiranje poglavij za pogajanja: Industrija in industrijska politika
Junij 2007	Odpiranje poglavij za pogajanja: Finančni nadzor in Statistika
December 2007	Odpiranje poglavij za pogajanja: Transevropska omrežja ter Varstvo potrošnikov in zdravja
Februar 2008	Svet EU sprejme revidirano različico pristopnega partnerstva za Turčijo
Junij 2008	Odpiranje poglavij za pogajanja: intelektualna lastnina in pravo družb

Vir: Evropska Komisija (2009a).